

Maija Nöpärä

”TERVETULOA KIRJASTOON”

Selkokiehinen kirjastoehsite Huittisten kaupunginkirjastolle

”TERVETULOA KIRJASTOON”

Selkokielen kirjasto- ja tietopalvelun Huittisten kaupunginkirjastolle

Maija Näpärä
Opinnäytetyö
Syksy 2013
Kirjasto- ja tietopalvelun
koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

Tekijä: Maija Näpärä

Opinnäytetyön nimi: ”Tervetuloa kirjastoon” Selkokielineen kirjastoeseite Huittisten kaupunginkirjastolle

Työn ohjaaja: Jorma Niemitalo

Valmistumislukukausi ja – vuosi: Syksy 2013

Sivumäärä: 49 + 7

Opinnäytetyöni toimeksiantaja oli Huittisten kaupunginkirjasto. Työni tarkoituksena oli tehdä selkokielineen kirjastoeseite, jossa esitellään Huittisten kaupunginkirjastoa. Työ toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, jossa toiminnallinen osuus koostui esiteluonnoksen tekemisestä. Raportissa kerrotaan työn taustoista, selkokielestä Suomessa sekä selkokielellä kirjoittamisesta.

Selkokielineen olemassaoloa perustellaan usein sillä, että kaikilla on yhtäläinen oikeus tietoon. Selkokieli on yleiskieltä helpompaa kieltä. Se on tarkoitettu sellaisille henkilöille, joilla on vaikeuksia lukemisessa. Esimerkiksi kehitysvammaiset, maahanmuuttajat, lukihäiriöiset ja syrjäytyneet voivat hyötyä selkokielestä. Suomessa selkokieltä tarvitsee arviolta noin 200 000–350 000 henkilöä eli noin 4–7 % väestöstä. Ajatus selkokielestä syntyi jo 1970-luvulla, mutta selkokielineen kehittäminen alkoi varsinaisesti 1980-luvulla. Selkokieltä voidaan käyttää erilaisissa sovelluksissa, kuten kirjoissa ja muissa painotuotteissa, radiossa ja internetissä.

Saavutettavuus ja esteettömyys ovat toisiaan lähellä olevia käsitteitä. Saavutettavuudella tarkoitetaan kaikkien ihmisten osallistumisen mahdollisuutta ja esteettömyydellä tarkoitetaan palvelujen saatavuutta ilman, että ympäristön rakenteet ja asenteet sen estävät. Kirjastopalvelut kuuluvat kaikille ja niiden hyvään saavutettavuuteen kuuluvat muun muassa fyysinen esteettömyys, hyvä vuorovaikutus asiakkaan ja kirjaston henkilökunnan välillä, aineistojen monipuolisuus ja riittävä tiedotus.

Selkokielineen periaatteet ovat ohjeita selkokielineen kirjoittamiseen. Selkokieltä kirjoitetaan aina kohderyhmä mielessä pitäen ja aiheen rajauksessa keskitytään olennaiseen. Selkokieleessä käytetään tuttuja sanoja, lyhyitä lauseita ja yksinkertaisia lauserakenteita. Tekstissä pitää käyttää konkreettista kieltä ja sisällön pitää olla johdonmukainen ja yhtenäinen kokonaisuus. Myös tekstin ulkoasun on oltava selkeä ja helposti luettava. Selkokielistä tekstiä voidaan elävöittää kuvilla, jotka ovat yhdenmukaisia tekstin kanssa.

Kirjastoeseite on tarkoitus julkaista Huittisten kaupunginkirjaston internetsivuilla sekä jakaa paperimonisteena Huittisten kaupunginkirjastossa. Esitteelle on myöhemmin mahdollista hakea selkologia Selkokeskuksesta.

Asiasanat: kirjastot, selkokieli, esitteet, saavutettavuus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme Library and Information Services

Author: Maija Näpärä

Titles of thesis: "Welcome to library" Easy-to-read library brochure for the Huittinen City library

Supervisor: Jorma Niemitalo

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2013

Number of pages: 49 + 7

This functional thesis was commissioned by the Huittinen City library. The purpose of this thesis is to make the easy-to-read library brochure in which is presented the Huittinen City library. The functional part of the thesis consists of in doing the easy-to-read library brochure. The report describes the background of to the work, easy-to-read in Finland and easy-to-read writing.

Everyone has an equal right to information. It is one of the main reasons for the existence of easy-to-read. Easy-to-read is easier than the standard language. It is intended for people who have difficulties in reading. For example people with disabilities, immigrants, dyslexia and marginalized can benefit from easy-to-read. The target groups of easy-to-read in Finland consist of about 200 000–350 000 persons which are about 4–7% of the Finnish population. The idea of easy-to-read was born in the 1970's. However, the principles of easy-to-read have been studied in Finland since the 1980s. Easy-to-read can be used in various applications for example books and other printed publications, on radio and on the Internet.

Accessibility means that a product, device, service or environment is available to as many people as possible. Library services belong to everyone. Their good accessibility includes physical accessibility, good interaction between customers and library staff, variety of materials and sufficient information.

The principles of easy-to-read give advice how easy-to-read can be written. When you are writing easy-to-read select the target group and tell the essential things. Use common and well-known vocabulary, short sentences and simply sentence structure. The text must use a concrete language and content must be a logical and coherent whole. Also the layout must be clear and easy to read. The text can be liven up with illustrations which is consistent with the text.

The library brochure will be available in the Huittinen City library's website and as paper printout in the Huittinen City library. Later Finnish Easy to Read Logo from the Finnish Centre for Easy to Read can be applied for the library brochure.

Keywords: libraries, easy to read, brochure, accessibility,

SISÄLLYS

1.	JOHDANTO	6
2.	TOIMEKSIANTAJAN ESITTELY JA TYÖN LÄHTÖKOHDAT	8
3.	SELKOA SELKOKIELESTÄ	11
3.1	Yleiskielestä selkokieleeseen	11
3.2	Selkokielelle mukauttaminen	12
3.3	Selkokielen tarve	13
3.3.1	Käyttäjärühmien kuvausta	13
3.3.2	Arvio selkokielen tarpeesta	17
4.	SELKOKIELEN KEHITYS SUOMESSA	20
4.1	Selkokielen alkuvaiheet	20
4.2	Selkojulkaisuista radion selkouutisiin	21
4.3	Selkokieliyöryhmä ja selkokirjatyöryhmä	22
5.	SAAVUTETTAVUUS JA KIRJASTOT	24
5.1	Saavutettavuus ja esteettömyys	24
5.2	Saavutettavuuden eri osa-alueet	25
5.3	Kirjastojen saavutettavuus	27
5.4	Kirjastoaineistoja	29
5.5	Celia -Näkövammaisten kirjasto	30
5.6	Selkokielistä vuorovaikutusta	31
6.	SELKOKIELINEN MATERIAALI	33
6.1	Erilaisia selkosovelluksia	33
6.2	Selkologo	34
6.3	Ohjeita selkokiellisen julkaisun tekemiseen	35
6.3.1	Aihe ja kohderyhmä	35
6.3.2	Selkokielen periaatteet	36
6.3.3	Julkaisun ulkoasu	38
6.3.4	Selkojulkaisun kuvitus	40
7.	POHDINTA	42
	LÄHTEET	45
	LIITE	

1. JOHDANTO

Mietin pitkään sopivaa aihetta opinnäytetyölleni. Muutamia ajatuksia pyöri mielessä, mutta en oikein osannut tarttua niistä mihinkään. Kysyin ideoita myös eräältä tutulta kirjastotoimenjohtajalta ja hän heitti minulle erään ajatuksen. Entä, jos opinnäytetyöni liittyisi selkokieleen ja tekisin jonkinlaista selkokielistä kirjaston esittelymateriaalia Huittisten kaupunginkirjastolle. Harkitsin asiaa hetken ja totesin sen hyväksi ajatukseksi. Sen tuloksena syntyi tämä toiminnallinen opinnäytetyö, jonka toimeksiantaja on Huittisten kaupunginkirjasto. Opinnäytetyöraportissa kerrotaan selkokielestä ja sen kehityksestä Suomessa, saavutettavuudesta ja kirjastoista sekä annetaan ohjeita selkokielisen julkaisun tekemiseen. Ohjeita on sovellettu selkokielisen kirjasto-esitteen tekemiseen (katso liite).

Sanaa selkokieli käytetään toisinaan arkipäivän kielenkäytössä, mutta joskus se esiintyy väärissä yhteyksissä (Vinni 1998, 11). Selkeää yleiskieltä ja selkokieltä ei saa sekoittaa toisiinsa, sillä selkokieli on yleiskielen ohella eräs suomen kielen muoto, joka on tarkoitettu henkilöille, joiden on vaikea lukea ja ymmärtää yleiskieltä. (Virtanen 2012, 16–17, 68.) Selkokieltä (lätt-läst språk) voidaan pitää pohjoismaisena ilmiönä. Ruotsissa on pitkät perinteet selkokielestä, sillä siellä on julkaistu selkokielistä sanomalehteä jo vuodesta 1983 (Vinni 1998, 11–12). Myös Suomessa on kehitetty selkokieltä innokkaasti 1980-luvulta lähtien. Niin ikään pohjoismainen yhteistyö aloitettiin 1980-luvun puolivälissä. (Virtanen 2006, 87, 93.) Selkokieleen on kiinnitetty huomiota myös muualla maailmalla. Kansainvälinen kirjastojärjestö IFLA (*International Federation on Library Association and Institutions*) laati vuonna 1997 selkokieli ohjeiston *Guidelines for Easy-to-Read Materials*¹ (Virtanen 2006, 94), josta tuoreempi versio on vuodelta 2010 (IFLA 2010, hakupäivä 18.10.2013). Toinen merkittävä ohjeistus 1990-luvun lopulla oli kehitysvammaisia ja heidän omaisiaan edustavan *European Association of Inclusion International* – kansalaisjärjestön tekemä selkokieliohjeistus, joka on julkaistu suomeksi nimellä *Tee se helpoksi*² (Virtanen 2012, 62).

Selkokielen olemassaoloa perustellaan useimmiten tasa-arvolla (Virtanen 2012, 20). Esimerkiksi IFLA:n *Guidelines for Easy-to-Read Materials* -ohjeistossa selkokieltä perustellaan korostamalla kaikkien tasapuolista oikeutta kulttuuriin, kirjallisuuteen ja tietoon. Lukukyky parantaa myös elämänlaatua antamalla itseluottamusta ja auttaa laajentamaan ymmärrystä ympäröivästä

---

¹ *Guidelines for Easy-to-Read Materials* on luettavissa osoitteessa <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/120.pdf>

² *Tee se helpoksi* on luettavissa osoitteessa <http://www.cs.tut.fi/~jkorpela/helpoksi.html>

maailmasta. (IFLA 2010, 3, hakupäivä 18.10.2013). Suomen perustuslain mukaan ”ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella” (Suomen perustuslaki 731/1999 2:6 §). Selkokielen tarvetta perustellaan myös saavutettavuudella, jonka käyttö on yleistynyt 2000-luvun aikana. Saavutettavuudella tarkoitetaan palvelujen tuomista kaikkien ulottuville ja otetaan huomioon asiakkaiden tarpeet. Saavutettavuuden lisäksi käytetään paljon myös termiä esteettömyys. Esteettömyydellä voidaan tarkoittaa fyysistä saavutettavuutta tai palvelujen tasavertaista tarjoamista kaikille. (Kulttuurikaikille -työryhmä 2002, 11–12, hakupäivä 9.9.2013; Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2013, hakupäivä 12.9.2013.) Saavutettavuus koostuu useista osa-alueista (Kulttuurikaikille -työryhmä 2002, 13), joista kerrotaan tarkemmin luvussa 4.2. Myös kirjastojen saavutettavuus on tärkeää, jotta ne toteuttaisivat tehtävänsä porttina tiedon äärelle (Unesco 1994, hakupäivä 5.11.2013).

Selkokielelle on olemassa tarkat ohjeet siitä, kuinka sitä kirjoitetaan. Selkokielisessä tekstissä aiheen ja kohderyhmän valinta vaikuttavat merkittävästi tekstin lopputulokseen. Toinen lopputulokseen vaikuttava asia on se, kirjoitetaanko teksti kokonaan itse vai muokataanko se olemassa olevan tekstin pohjalta. Sanasto- ja lausetasolla käytetään tuttuja ja konkreettisia ilmauksia, helppoja rakenteita ja lyhyitä lauseita ja virkkeitä. Tekstin lopputuloksen pitää olla looginen. (Virtanen 2012, 109–110.) Ohjeita annetaan myös selkojulkaisun ulkoasuun sekä kuvitukseen, joiden selkeyttä myös korostetaan (katso luvut 5.3.3 ja 5.3.4).

2. TOIMEKSIANTAJAN ESITTELY JA TYÖN LÄHTÖKOHDAT

Aluksi kerron muutaman sanan Huittisten kaupungista ja työn toimeksiantajasta, Huittisten kaupunginkirjastosta. Satakunnassa sijaitseva Huittinen on vilkas linja-autoliikenteen risteyspaikka, josta on hyvät yhteydet moneen suuntaan (Huittinen 2013b, hakupäivä 5.11.2013). Vuoden 2012 lopussa Huittisissa oli 10 623 asukasta, joista ulkomaalaisia oli 2,3 % väestöstä. Ruotsinkielisten osuus väestöstä oli 0,1 %. (Tilastokeskus 2013a, hakupäivä 11.11.2013.)

KUVA 1. Huittinen kartalla (Huittinen 2013b, hakupäivä 5.11.2013).

Huittisten kaupunginkirjasto kuuluu Huittisten kaupungin tarjoamiin palveluihin. Huittisten kaupunginkirjasto koostuu kahdesta toimipisteestä: Huittisten pääkirjastosta ja Vampulan kirjastosta. Aiemmin käytössä oli myös kirjastoauto, mutta se ei liikennöi toistaiseksi. (Huittinen 2013a, hakupäivä 5.11.2013.) Vuoden 2012 tilaston mukaan Huittisten kaupunginkirjaston kokonaiskokoelma oli 125 626 kappaletta, kokonaislainaus oli 176 142 lainaa ja lainoja per asukas oli 16,56 kappaletta. Fyysisiä käyntejä per asukas oli 8,53 ja koko kaupungin väestöstä lainaajia oli 35,82 %. Henkilötyövuosia Huittisten kaupunginkirjastossa oli yhteensä 7,26 ja aukiolotunteja vuoden aikana oli 4194. (Kirjastot.fi 2013, hakupäivä 25.11.2013.) Muutosta aikaisempiin vuosiin on jonkin verran (taulukko 1). Esimerkiksi aukiolotunteja sekä lainaus ja kävijämääriä on aiempia vuosia selvästi vähemmän. Kävijä- ja lainausmäärän laskuun on vaikuttanut muun muassa Huittisten pääkirjaston lattiaremontti alkuvuodesta 2012 (Tiisala 21.11.2013, sähköpostiviesti). Huittisten kaupunginkirjasto kuuluu Satakirjastoihin, joka on Satakunnan kirjastojen yhteisjärjestelmä. Satakirjastoilla on yhteinen kirjastokortti, yhteiset käytösäännöt ja yhteinen aineistotietokanta. (Huittinen 2013a, hakupäivä 5.11.2013.)

TAULUKKO 1. Huittisten kaupunginkirjaston tilastolukuja (Kirjastot.fi 2013, hakupäivä 25.11.2013).

Kirjaston lukuja							
Vuosi	Kokonais- kokoelma	Kokonais- lainaus	Lainoja/asukas	Fyysiset käynnit/asukas	Lainaaaja/ asukasluku	Henkilö- työvuodet	Aukiolo- tunnit
2012	125 626	176 142	16,56	8,53	35,82 %	7,28	4194
2011	125 201	190 508	17,87	9,72	38,24 %	7,04	4261
2010	123 202	195 438	18,27	9,82	38,86 %	6,87	4295

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tehdä Huittisten kaupunginkirjastolle selkokieline kirjastoeseite toiminnallisena opinnäytetyönä. Esite kirjoitetaan selkokielellä sen vuoksi, että selkokieli on yleiskieltä helpompaa ja näin ollen sopii monille käyttäjäryhmille. Esitteestä tulee epävirallinen selkoeseite, koska sitä ei tarkisteta Selkokeskuksessa eikä esitteelle tämän opinnäytetyön puitteissa haeta Selkokeskukselta selkologoa. Selkologon mahdollinen hankinta on erillinen prosessi, josta päätetään erikseen Huittisten kaupunginkirjastossa.

Tämän opinnäytetyön taustalla vaikuttaa selkeän tiedotusmateriaalin todellinen tarve. Kansallisessa kirjastojen käyttäjäkyselyssä keväällä 2013 Huittisten kaupunginkirjaston palvelut arvioitiin kaiken kaikkiaan hyväksi, mutta esiin nousi kuitenkin tiedottamisen tarve (Tiisala 14.10.2013, sähköpostiviesti). Kyselyssä havaittiin, että osa asiakkaita ei tunne kaikkia kirjaston palveluita. Huittisten kaupunginkirjaston tavoitteeksi on otettu asiakkaille suunnatun viestinnän selkiyttäminen ja tehostaminen. Tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan muun muassa selkeää tiedotusmateriaalia, jossa kerrotaan perustiedot Huittisten kaupunginkirjastosta. Materiaalin pitäisi palvella mahdollisimman monia asiakasryhmiä, etenkin maahanmuuttajia, joita Huittisissa on yhä enemmän kirjastonkäyttäjänä. Materiaali palvelisi myös vammais- ja vanhusasiakkaita, muistisairaita tai lukihäiriöisiä. Materiaali on tarkoitus julkaista Huittisten kaupungin verkkosivuilla sekä jakaa paperisena Huittisten kaupunginkirjastossa. (Sama.)

Opinnäytetyöni on siis toiminnallinen opinnäytetyö. Keskeistä toiminnallisessa opinnäytetyössä on työelämälähtöinen käytännön toteutus, josta raportoidaan tutkimusviestinnän keinoin (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9). Toiminnallinen opinnäytetyö koostuu raportista ja tuotoksesta eli produktista. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotos voi olla ohje, opastus tai jonkin tapahtuman toteuttaminen. Toteutustapana voi olla kohderyhmän mukaan kirja, kansio, vihko, opas, cd-rom, portfolio, kotisivut

tai johonkin tilaan järjestetty näyttely tai tapahtuma. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9, 65.) Omassa työssäni tuotos eli produkti on selkokielen kirjasto-esitys (katso liite) ja raportissa esitellään selkokielen määritelmä, kehitys ja tarve Suomessa. Raportissa kerrotaan myös saavutettavuudesta ja annetaan ohjeita selkokielen kirjoittamiseen.

3. SELKOA SELKOKIELESTÄ

3.1 Yleiskielestä selkokieleen

Käytön mukaan kieli voidaan jaotella erilaisiin kielimuotoihin. Yleiskieli on samaan kieliyhteisöön kuuluvien jäsenten yhteinen kieli, jota pidetään myös demokratian edellytyksenä. Kielenhuollon tarkoitus on ylläpitää ja kehittää yleiskieltä, koska kielen pitää toimia sujuvasti kieliyhteisössä. (Kulkki-Nieminen 2002, 34.) Kotimaisten kielten keskuksen mukaan yleiskieli on *”erikoiskielten sanastoa sisältämätön suositusten mukainen kirjoitettu ja puhuttu kieli; kirjakieli”* ja *”(monikielisellä t. -murteisella alueella) yleisesti puhuttava yleinen kieli”* (Kielitoimiston sanakirja 2012, 664). Nykyään yleiskielisissä teksteissä on kiinnitetty yhä enemmän huomiota tekstin selkeyteen, ymmärrettävyyteen ja luettavuuteen. Tekstin helppous tai vaikeus on kuitenkin tekstin merkityksessä ja käyttöyhteydessä näkyvä ominaisuus, joka ei poistu pelkästään lauserakenteita ja sanastoa muokkaamalla. Yleiskielen lisäksi on olemassa erilaisia erikoiskielten ja puhekielen muotoja, joiden käyttö poikkeaa yleiskielestä. Kielenkäytössä on olennaista, että tilanteiden, osallistujien ja toiminnan luonne vaikuttaa kieleen. Kieli ei kuitenkaan saa olla esteenä omien oikeuksien käyttämiseen tai yhteiskunnalliseen toimintaan. (Kulkki-Nieminen 2002, 34–35.)

Selkeä yleiskieli ja selkokieli sekoitetaan usein toisiinsa, vaikka selkokielen tekstin pitää olla yleiskieltä selkeästi helpommin ymmärrettävää (Virtanen 2012, 16). Selkokieli ei ole oma kieli, vaan yleiskielen ohella eräs suomen kielen muoto. Selkokielen kirjoittamisessa noudatetaan siis samoja suomenkielen oikeinkirjoitussuosituksia kuin yleiskielessä. Tähän päädyttiin 1990-luvun alussa erinäisten kokeilujen jälkeen. (Virtanen 2012, 68–69.) Selkokielen tarkoitus on tukea ihmisten tiedonsaantia silloin, kun yleiskieli on liian vaikeaa. Selkokielen ei kuitenkaan ole tarkoitus korvata selkeää yleiskieltä esimerkiksi mediassa. Selkokieli on hyväksytty erityisryhmiä palvelevaksi kielimuodokseen ja sen määritelmässä mainitaan usein yhteys yleiskieleen. (Virtanen 2012, 16–17).

Selkokieli on määritelty 1980-luvulla näin: *”Selkokielessä kieltä on tietoisesti ja suunnitelmallisesti muutettu niin rakenteellisesti kuin sisällöllisesti helpommaksi ymmärtää. Tyypillisesti selkokielen viesti tai taideteos suunnataan jollekin rajatulle väestöryhmälle, jonka vastaanottokyvyssä tiedetään olevan puutteita.”* (Rajala & Virtanen 1986, 31.) Yleiskielen ja selkokielen luettavuudessa ja

ymmärrettävyydessä on havaittu eroja, joiden perusteella selkokielen määritelmässä on haluttu korostaa sen luettavuutta, kuten Irja Vinnin määritelmäehdotuksessa: *"Selkokieli on helposti luettavaa kieltä, jossa yleiskieltä on tietoisesti muutettu niin rakenteellisesti kuin sisällöllisesti helpommaksi ymmärtää. Selkokielessä otetaan huomioon vastaanottajan kielelliset edellytykset."* Vinnin mukaan selkokieltä käytetään apuvälineenä, jonka avulla voidaan oppia uusia asioita omien taitojen pohjalta. (Vinni 1998, 100–101). Selkokeskuksen viimeisimmän määritelmän mukaan selkokieli on *"sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä helpommin luettavaa ja ymmärrettävää kieltä. Se on tarkoitettu henkilöille, joilla on vaikeuksia lukemisessa tai ymmärtämisessä (tai molemmissa)."* (Selkokeskus 2013b, hakupäivä 12.9.2013.)

3.2 Selkokielelle mukauttaminen

Selkokielelle mukauttamisesta puhutaan silloin, kun yleiskieltä muutetaan selkokielifiksi (Selkokeskus 2013b, hakupäivä 12.9.2013). Selkotekstiä voidaan kirjoittaa lähtötekstin pohjalta tai se voidaan mukauttaa suoraan suhteessa yleiskieleen. Mukautettava teksti siirretään uuteen käyttöyhteyteen eli kontekstiin, jolloin lähtötekstin kokonaismerkitys analysoidaan ja sen keskeisimmät ajatukset siirretään selkokielifiseen tekstiin. Kun tekstin muotoa ja rakennetta muutetaan, myös merkityksissä tapahtuu muutoksia. Selkokielelle mukauttaminen on siis toisenlaisen merkitysprosessin luomista, jossa kielelliset valinnat vaikuttavat tekstin tulkintaan. Merkityskokonaisuutta voidaan tarkastella kolmesta näkökulmasta. Ensiksi täytyy pohtia kirjoittajan roolia, sillä kirjoittajan suhtautuminen tekstin vastaanottajaan sekä käsiteltävänä olevaan asiaan saattaa näkyä tekstissä. Toiseksi tekstin merkityskokonaisuuteen vaikuttaa se, kuinka havainnollisia tai abstrakteja käsitteitä käytetään. (Kulki-Nieminen 2002, 39.) Mukauttamisessa olisi suositeltavaa käyttää tuttua sanastoa ja selittämään vaikeammat sanat (Selkokeskus 2013b, hakupäivä 12.9.2013). Kolmanneksi asioiden esittämisjärjestys kertoo, mitä asioita kirjoittaja pitää tärkeinä asian esittämisen kannalta. Tekstin ymmärrettävyyttä parannetaan antamalla lukijalle tarpeeksi aineksia, joilla hän voi luoda tekstin pohjalta oman merkitysprosessin. Tekstiä ja sen merkityksiä tulkitaan käyttöyhteydessään eli kontekstissaan. (Kulki-Nieminen 2002, 39–40.)

Koska selkokielelle mukautettu teksti on suunnattu eri lukijakunnalle kuin alkuperäinen teksti, mukauttamisen lähtökohtana on aiheen arviointi lukijan kannalta sekä kohderyhmälle sopivan näkökulman valinta. Mukauttamisprosessissa kirjoittajan täytyy siis pohtia, kenelle teksti on tarkoitettu ja mitä sillä halutaan saavuttaa. Tällä hetkellä selkokielelle mukauttaminen on

kielenkäyttötilanteeseen liittyvä merkityspiirre eikä se ulotu eri tekstilajeihin. (Kulkki-Nieminen 2002, 39–40).

Parhaimmillaan selkokieli on elävää ja rikasta suomen kieltä, jolla on omia erityispiirteitä (Sainio 2013, 28). Jotta selkotekstistä voisi puhua omana kielimuotonaan yleiskielen rinnalla, pitäisi olla määritelmiä ja ohjeita myös erilaisten tekstilajien tekemiseen (Kulkki-Nieminen 2002, 40). Selkokieleltä voi käyttää hyvin monenlaisissa teksteissä ja ilmaisumuodoissa (Sainio 2000, 46). Eri tekstilajien tunnistaminen voi kuitenkin olla selkokielen käyttäjälle suuri haaste. Kirjoittajan on helpotettava tekstilajien tunnistamista, jotta lukija voi suhtautua tekstiin asianmukaisella tavalla. Kirjoittajan täytyy myös tietää, missä muodossa teksti julkaistaan, sillä erilaiset julkaisumuodot vaativat erilaista työstämistä. (Sainio 2013, 28.)

Toisinaan puhutaan selkokielelle mukauttamisesta myös silloin, kun halutaan muokata yleiskielistä tai ammattikielistä tekstiä muuten ymmärrettävämpään muotoon. Tällöin on yleensä kuitenkin kysymys koko kieliyhteisölle tarkoitetusta selkeästä yleiskielestä, joka olisi syytä pitää erossa erityisryhmille tarkoitetusta selkokielestä. (Kulkki-Nieminen 2002, 36.)

3.3 Selkokielen tarve

3.3.1 Käyttäjärühmien kuvausta

Selkokielen käyttäjiä voidaan ryhmitellä useilla eri tavoilla. Yksi tapa ryhmitellä selkokielen käyttäjiä on selvittää selkokielen tarpeen syy. Selkokielen tarpeen syitä voi olla lapsuus- ja sikiöajan kehityshäiriöt, perimän vaikutus, sairauden tai iän aiheuttamat syyt, ympäristön vaikutus (esim. kielivähemmistöön kuuluminen) tai monien syiden yhteisvaikutus. Selkokielen käyttäjiä voidaan ryhmitellä myös väestöryhmän mukaan. (Virtanen 2002, 13). Seuraavaksi esitellään joitakin väestöryhmiä, jotka saattavat hyötyä selkokielestä. Ryhmittely perustuu Hannu Virtasen (2012, 39–40) luetteloon ryhmistä, jotka hyötyvät selkokielestä.

Hahmotus-, tarkkaavaisuus, ja keskittymishäiriöt (esim. ADHD ja FASD)

ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) on ylivilkkaus- ja tarkkaavaisuushäiriö, jossa henkilöllä ilmenee yliaktiivisuutta, huonoa impulssien kontrollia sekä tarkkaamattomuutta.

Eriasteisia ADHD oireita on 3–5 prosentilla 7–15-vuotiaista ja 80 %:lla heistä on oireita vielä aikuisenakin. FASD (Fetal Alcohol Spectrum Disorder) johtuu alkoholista, joka häiritsee sikiön normaalia kehitystä. Lievimmillään se aiheuttaa keskittymis-, tarkkaavaisuus- ja oppimishäiriötä, mutta vaikeimmillaan alkoholi voi aiheuttaa lapselle kehitysvamman. Vaikka ulkonäköön liittyvät piirteet voivat lieventyä ajan myötä, muut ongelmat säilyvät koko elämän. (Virtanen 2012, 40–41.)

Lukivaikeus, dysfasia tai muu kielellinen vaikeus

Lukivaikeuden määrittelyjä on erilaisia ja niiden syitä tutkitaan edelleen paljon. Esimerkiksi dysleksia on lukemis- ja kirjoittamisvaikeus, joka ilmenee sanantunnistuksen vaikeutena ja heikkona oikeinkirjoitustaitona sekä vaikeutena yhdistää äänteet sanoiksi. Lukivaikeudet huomataan yleensä jo koulussa lukemisen hitautena ja sujumattomuutena. Lukivaikeus voi haitata myös monia työelämässä mukana olevien elämää. Lukivaikeuksia on 3–15 % ikäluokasta riippuen lukivaikeuden määritelmästä. Kielen ja puheen kehityshäiriötä sanotaan dysfasiaksi. Dysfasia on neurobiologinen häiriö, jonka tarkkaa syytä ei tiedetä. Dysfasia ilmenee lapsen puheen ja kielen kehityksen viivästyminenä ja muuna poikkeavuutena sekä hitaana oppimisena. Dysfasiaa ilmenee Suomessa noin 1–3 %:lla kustakin ikäluokasta. (Virtanen 2012, 42–44.)

Kehitysvamma, laaja-alainen oppimisvaikeus tai viivästynyt kehitys

Kehitysvamma on ymmärtämis- ja käsityskyvyn alueella oleva vamma, joka voi johtua perimästä, sikiöaikaisista tai synnytyksen yhteydessä tapahtuneista häiriöistä tai sen jälkeisestä aivovauriosta. Suomessa kehitysvammaisia on noin 0,8 % väestöstä eli noin 40 000. Suurin osa heistä on lievästi kehitysvammaisia. He tarvitsevat tukea, ohjausta ja palveluita pystyäkseen elämään normaalia elämää. Kehitysvammaisuudella on erilaisia ilmenemismuotoja ja rajoituksia. Kehitysvammainen ihminen ei pysty hallitsemaan suuria asiakokonaisuuksia ja älyllinen työskentely on hidasta ja vaikeaa. Kehitysvamma huomataan joko heti syntymän jälkeen (Downin syndrooma), ensimmäisten elinvuosien aikana tai vasta myöhemmin lapsuuden tai nuoruuden aikana. Kehitysvamma säilyy koko eliniän. Laaja-alaiset oppimisvaikeudet ovat monimuotoisia, vaikeasti määriteltävissä olevia oppimisvaikeuksia ja toimintakyvyn puutetta. Laaja-alaisen oppimisvaikeuksien takia henkilöllä on tavallista suurempia vaikeuksia ymmärtämisessä ja oppimisessa, mutta ei niin suuria kuin kehitysvammaisilla. Laaja-alaista oppimisvaikeutta ei ole diagnosoitu, eikä sen perusteella saa palveluja. Laaja-alaiset oppimisvaikeudet saattavat kuitenkin vaikeuttaa arkea koko elämän ajan. (Virtanen 2012, 44–46.)

Autismin kirjoon liittyvät oppimisvaikeudet

Autismin kirjo on yleisnimitys autismille ja sen kaltaisille piirteille. Autismin lisäksi ryhmään kuuluvat HFA (High Functioning Autism), Aspergerin oireyhtymä sekä erilaiset kehitysvammaisuuteen liittyvät autistiset häiriöt. Suomessa autismin kirjoon kuuluvia on arviolta noin 1 % väestöstä eli noin 40 000–50 000 henkilöä. Autismi on aivoperäinen keskushermoston kehityshäiriö. Autistisen henkilön kommunikointi voi olla poikkeavaa ja hän kokee ympäristön eri tavalla kuin muut ja sosiaalisissa tilanteissa hänen käyttäytymisensä voi olla kaavamaista ja rajoittunutta. Aspergerin oireyhtymän (AS) oireet muistuttavat autismia, mutta ovat lievempiä. Kapea-alaiset kiinnostuksen kohteet ja tarve pakonomaisille rutiineille sekä sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät vaikeudet ovat Aspergerin oireyhtymälle tunnusomaisia. (Virtanen 2012, 46–47.)

Aivoverenkierron häiriöt

Aivoverenkiertohäiriöille (AVH) voi olla useita syitä, kuten aivohalvaus, aivoverisuonitukos, aivoverenvuoto, aivovamma, -kasvain tai -tulehdus. Aivoverenkiertohäiriö vaikuttaa fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn ja voi aiheuttaa pysyviä tai ohimeneviä halvausoireita, kielellisen toiminnan häiriötä sekä vaikuttaa muuhun henkiseen suoriutumiseen. Esimerkiksi afasia on kielellinen häiriö, jonka syynä on aivojen vaurio, joka voi johtua aivohalvauksesta, aivovammasta tai aivokasvaimesta. Puheen tuottaminen ja ymmärtäminen sekä lukeminen ja kirjoittaminen ovat afasiasta kärsivälle vaikeita, vaikka ajattelukyky onkin usein normaali. Heidän parissaan selkojulkaisuja voidaan käyttää apuna muun muassa kuntoutuksessa. (Virtanen 2012, 48–49.)

Muistihäiriöt, dementikot, osa vanhuksista

Dementiaan liittyy laaja-alainen henkisten toimintojen heikkeneminen. Alzheimerin tauti on yleisin dementian aiheuttaja (noin 60 % tapauksista), mutta myös sydän- ja verisuoniperäinen aivoverenvuoto voi aiheuttaa dementiaa (noin 15 % tapauksista). Dementiasairaan voi olla vaikea löytää oikeita sanoja, ymmärtää monimutkaisia asioita, tunnistaa kasvoja tai tavaroita sekä hallita kädentaitoja. Dementia yleistyy iän mukana, mutta myös työikäiset voivat sairastua muistisairauteen. (Virtanen 2012, 49–50.)

Maahanmuuttajat ja muut, jotka opettelevat suomen kieltä

Vuoden 2012 lopussa Suomessa asui vakituisesti 279 616 ulkomaista syntyperää olevaa henkilöä, mikä on 5,2 prosenttia väestöstä. (Tilastokeskus 2013b, hakupäivä 8.11.2013.) Vieraskielisten osuus (muut kuin suomen tai ruotsinkieliset) oli noin 4,9 % väestöstä. (Sisäasiainministeriö 2013, hakupäivä 8.11.2013.) Pieni osa maahanmuuttajista on mekaanisesti luku- ja kirjoitustaidottomia. Maahanmuuttajat voivat saada suomen (tai ruotsin) opetusta, jota sanotaan S2-opetuksiksi eli suomi toisena kielenä -opetusta. Voidakseen saada Suomen kansalaisuuden maahanmuuttajan on osattava riittävästi suomen kieltä. Selkojulkaisuja voidaan käyttää esimerkiksi aikuisten maahanmuuttajien suomen kielen opetuksen lisämateriaalina ja esimerkiksi radion selkouutiset on suunnattu pääasiassa maahanmuuttajille. (Virtanen 2012, 51–53.)

Muut, jotka voivat hyötyä selkokielestä

Ryhmään muut kuuluvat kaikki loput ryhmät, jotka voisivat hyötyä selkojulkaisuista. Ruotsinkielisiä oli Suomessa vuonna 2012 väestöstä 5,4 % (Sisäasiainministeriö 2013, hakupäivä 8.11.2013). Ruotsinkielisillä alueilla ruotsinkielisiä selkojulkaisuja tarvitaan samalla tavalla kuin suomenkielisillä alueilla tarvitaan suomenkielisiä selkojulkaisuja. Ruotsinkielisillä peruskoululuokilla suomenkielisiä selkojulkaisuja käytetään jonkin verran suomen kielen opetuksessa. Osalla Suomessa asuvista romaneista on havaittu olevan vaikeuksia suomen kielen lukemisessa ja kirjoittamisessa, joten heidän joukossaan voisi myös olla tarvetta selkojulkaisuille. Saamelaisia asuu Suomessa noin 7 400, joista alle kolmasosa puhuu äidinkielenään saamea. Osa saamelaisista saattaisi hyötyä selkokielestä, mutta asiaa ei ole juurikaan tutkittu. Ulkomailla suomenkielistä selkomateriaalia hyödynnetään suomen kielen opiskelussa yliopistoissa ja Suomi-kouluissa. Suomen kieltä voi opiskella yli 100 yliopistossa ja Suomi-kouluja on 143 eri puolilla maailmaa. (Virtanen 2012, 53–55, 60.)

Mielenterveyskuntoutajat ja syrjäytyneet kuuluvat myös ryhmään muut. Skitsofrenia on yleisimpiä mielen sairauksia. Sitä sairastaa noin 0,5–1,5 % väestöstä. Mielenterveyskuntoutajat hyötyvät selkosovelluksista, sillä heidän keskittymiskyvysään voi olla ongelmia, jolloin tavallisen tekstin lukeminen voi tuntua vaikealta. Syrjäytyneiden joukossakin on havaittu lukemiseen liittyviä ongelmia. Syrjäytyneisyyttä voi aiheuttaa esimerkiksi alkoholismi ja vankilassa olo. Liika alkoholin käyttö voi aiheuttaa aivovaurion, jonka seurauksena lähimuisti katoaa. Vankilassa olo aiheuttaa myös syrjäytyneisyyttä, ja erään tutkimuksen mukaan 20–60 %:lla vangeista ilmenee vaikeuksia

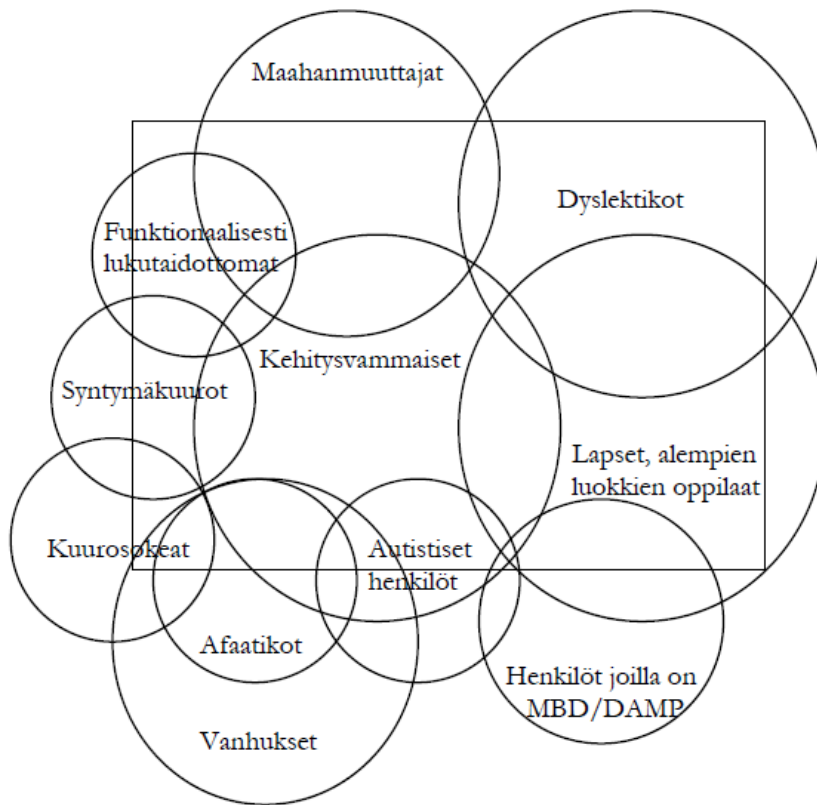

lukemisessa. Vaikka selkokielestä olisi näissä ryhmissä hyötyä, heille sopivia selkoaineistoja ei ole juurikaan tehty. (Virtanen 2012, 59–60.)

3.3.2 Arvio selkokielen tarpeesta

Selkokielen tarvetta on arvioitu useampaan kertaan. Luetun selkokielen tarvetta arvioitaessa voidaan hyödyntää lukutaitotutkimuksia sekä erilaisia lukuja. (Virtanen 2012, 23.) Erilaisten väestöryhmien koko voidaan selvittää keräämällä tilastotietoja ja niiden pohjalta yhdessä muiden tutkimustietojen kanssa voidaan tehdä likimääräinen arvio selkokielen tarpeesta. Selkokielen tarpeen tarkka arviointi voi olla haastavaa, koska kaikki selkokielen mahdollisiin käyttäjäryhmiin luokitellut henkilöt eivät välttämättä tarvitse selkokieltä. Toisaalta osa henkilöistä saatetaan laskea useampaan ryhmään. (Virtanen 2002, 12–13.)

Kuvassa 2. havainnollistetaan selkokielen tarvetta eri käyttäjäryhmissä. Kuten kuvasta huomaa, selkokielen käyttäjäryhmiä on useita, mutta ryhmien kaikki jäsenet eivät välttämättä tarvitse selkokieltä. Eri ryhmät menevät myös osittain päällekkäin. Esimerkiksi kehitysvammaisiin voi kuulua maahanmuuttajia, lukutaidottomia, vanhuksia, lapsia sekä kuuroja ja sokeita. Toisaalta kaikki kehitysvammaiset eivät välttämättä tarvitse selkokieltä.

KUVA 2. Selkokielen käyttäjäryhmät (Sainio 2000, 39).

Suomessa selkokielen tarpeesta esitettiin ensimmäisen kerran arvio 1980-luvulla. Silloisen varovaisen arvion mukaan selkokielen tarve lasten ja nuorten joukossa oli 4–6 % ja työikäisillä 2–3 % ikäluokasta. Silloin todettiin, että vanhuusiässä selkokielen tarve kasvaa, mutta siitä ei annettu arviota. Todettiin myös, että suuri väestöryhmä tarvitsee yleiskieltä jonkin verran helpompaa kieltä, mutta tarpeen suuruudesta ei annettu arviota. (Rajala & Virtanen 1986, 52.)

TAULUKKO 2. Selkokielen tarve eri ikäkausina 1980-luvulla (Rajala & Virtanen 1986, 52).

Ikäryhmä	Osuus ikäryhmästä
Lapset ja nuoret	4–6 %
Työikäiset	2–3 %
Yli 65-vuotiaat	ei tietoa

Selkokielen tarvetta arvioitiin myös 2000-luvun alussa. Silloisen arvion mukaan selkokieltä tarvitsi 4–8 % lapsista ja nuorista, 4–6 % työikäisistä ja 10–20 % yli 65-vuotiaista. Samalla arvioitiin, että selkokielen kohderyhmiin kuuluu Suomessa kaiken kaikkiaan noin 200 000 - 350 000 eli noin 4–7 % väestöstä, joista osa on mekaanisesti lukutaidottomia ja osa tarvitsee puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikointia. Toisaalta arviot selkokielen tarpeesta ovat edelleen hyvin likimääräisiä, koska ne perustuvat eri paikoista kerättyihin tutkimus- ja tilastotietoihin. (Virtanen 2002, 13.)

TAULUKKO 3. Selkokielen tarve eri ikäkausina 2000-luvun alussa (Virtanen 2002, 13).

Ikäryhmä	Osuus ikäryhmästä
Lapset ja nuoret	4–8 %
Työikäiset	4–6 %
Yli 65-vuotiaat	10–20 %

Taulukoiden 2. ja 3. arvioiden perusteella voinee sanoa, että selkokielen tarve lasten ja nuorten sekä työikäisten joukossa on hieman kasvanut 2000-luvulle tultaessa. Yli 65-vuotiaiden selkokielen tarvetta ei voi verrata, koska 1980-luvulta ei ole tietoja. Uusin arvio selkokielen tarpeesta on parhaillaan tekeillä ja se julkaistaneen ensivuoden (2014) alussa (Selkokeskus 2013c, hakupäivä 1.11.2013).

4. SELKOKIELEN KEHITYS SUOMESSA

4.1 Selkokielen alkuvaiheet

Kielellisten vaikeuksien kanssa elävien ihmisten sosiaalinen syrjäytyminen huomattiin 1970-luvulla. Tilanteen parantamiseksi heille haluttiin tarjota helposti ymmärrettävää ja luettavaa tietoa. Taustalla oli myös ajatus, jonka mukaa kaikilla oli samanlaiset yhteiskunnalliset oikeudet tasa-arvoon, yhteiskunnalliseen osallistumiseen sekä yleisten palvelujen käyttöön. Yleinen ilmapiiri 1970-luvulla vaikutti selkokielen kehittymiseen. Aluksi selkokieltä lähdettiin kehittämään kehitysvammaishuollon piirissä, kun kehitysvammaiset haluttiin mukaan tekemään päätöksiä heidän omista asioistaan. (Sainio 2000, 46–47.) Pohjaa selkokielen kehitykseen loi 1970-luvun lopulla Kehitysvammaliitossa toimineen pienen selkokirjallisuustyöryhmän kokoukset ja aiheesta tehty lyhyt selvitys (Virtanen 2006, 88). Pian huomattiin, että selkokielineen materiaali soveltui myös oheismateriaaliksi maahanmuuttajien opetukseen ja sitä voitiin hyödyntää vanhustenhuollossa, jossa tarvittiin sopivaa materiaalia dementoituville vanhuksille. Vanhustenhuolto onkin ollut yksi merkittävimmistä selkokielen kehittäjiä Suomessa. (Sainio 2000, 48.) Vaikuteita saatiin paljon myös Ruotsista ja ensimmäiset selkokieliohjeet mukailivatkin pitkälti Ruotsin mallia. Suomessa tehtiin kuitenkin samanaikaisesti omaa selkokielen kehitystyötä. (Virtanen 2006, 88.)

Laajemmin koko selkoajattelu lähti käyntiin Oriveden opistolla vuonna 1981 järjestetyn Selkokirjallisuusseminaarin myötä. Seminaarissa asiaa tarkasteltiin jo monesta eri näkökulmasta (Virtanen 2006, 87). Vuonna 1984 useat selkokielen kehittämisestä kiinnostuneet tahot perustivat selkotyöryhmän, jossa oli edustajia seitsemästä sosiaali- ja terveysalan järjestöstä. Työryhmässä suunniteltiin muun muassa kirjallisuuden tukijärjestelmän luomista, viikoittaisen uutislehden perustamista ja selko-ohjelmien perustamista televisioon ja radioon. Työryhmän kautta syntyivät myös yhteydet muihin Pohjoismaihin. Ruotsista haettiin uusia kehittämisideoita opintomatkojen yhteydessä ja pohjoismainen yhteistyöryhmä perustettiin vuonna 1986 Norjan aloitteesta. (Virtanen 2006, 92–94.)

Selkokielen teoria ja asema kehittyi 1980-luvulla nopeammin kuin käytännön sovellukset. Kirjoja ilmestyi melko vähän ja niiden ulkonäkö oli vaatimaton, vaikka siihen alettiin kiinnittää nopeasti

huomiota. Ensimmäisiä teoriakirjoja julkaistiin jo 1980-luvulla ja ne perustuvat osittain tutkimukseen ja osittain käytännön kautta kertyneeseen tietoon sekä osittain myös kirjoittajien omiin ajatuksiin. Selkokieltä pidettiin aluksi hieman radikaalina ajatuksena, sillä 1980-luvulla yleisen ajattelun mukaan Suomessa kaikki osasivat lukea sujuvasti ja oppimisvaikeuksista puhuttiin hyvin vähän. (Virtanen 2006, 98.)

4.2 Selkojulkaisuista radion selkouutisiin

Selkosovelluksia kehittyi aluksi nimenomaan painetuissa julkaisuissa, koska ongelmat näkyivät selvästi lukemistilanteissa. Kehitysvamma-alan järjestöt ja Kansaneläkelaitos julkaisivat 1980-luvulla selkoesitteitä, jotka sisälsivät muun muassa terveystietoon ja aikuiselämän taitoihin liittyviä asioita. Myös ministeriöiden mietinnöistä ilmestyi ensimmäiset selkomukautukset 1980-luvun lopulla. (Virtanen 2006, 96.)

Kehitysvammaisten Tukiliitto alkoi vuonna 1983 julkaista selkolehti Leijaa, joka oli alusta asti suunnattu kehitysvammaisille. Selkokielen kehittäjänä Leijalla oli tärkeä osa 1980-luvulla, koska tekstin lisäksi jouduttiin miettimään julkaisun ulkoasua. (Virtanen 2006, 89–90.) Selkokielisten sanomalehtien, Selkouutisten ja LL-Bladetin, näytenumerot julkaistiin jo vuonna 1988, mutta säännöllisesti ne alkoivat ilmestyä vasta vuonna 1990. Selkoalan kehittymiselle ajankohtaislehtien perustamisella oli suuri merkitys, koska samalla muodostui päätoimisesti selkokielen parissa työskentelevä työyhteisö, minkä katsotaan nopeuttaneen selkokielen myöhempää kehitystä. (Virtanen 2006, 97–98.)

Sana *selkokirjallisuus* oli otettu käyttöön jo 25.9.1978, kun Suomen kielen lautakunta oli suositellut sanaa vastineeksi ruotsin kielen termille *lättläst litteratur* (LL-litteratur). Selkokirjallisuus oli aluksi nykyistä laajempi käsite sisältäen sekä helppolukuiset kirjat että piste- ja kosketuskirjat. Suppeampi käsitys selkokirjoista yleistyi muuta vuotta sen jälkeen kuin Kari Vaijärven toimittama *Selkokirjat*-luettelo ilmestyi vuonna 1982. Suomen kielen lautakunta suositteli myös sanan *helppolukuinen* korvaamista sanalla *selko*, koska *helppolukuinen* oli jo käytössä lastenkirjallisuudessa. Uuden termin hyvinä puolina pidettiin sen muunneltavuutta (selkokirja, selkoesite, selkonäytelmä...) sekä ymmärrettävyyttä, sillä sanan voi ymmärtää sellaisenaan. (Virtanen 2006, 87–88.)

Lapsille ja nuorille oli jo 1960-luvulta lähtien tehty helppolukuisia kirjoja, mutta aikuisten kirjat puuttuivat melkein kokonaan. Ensimmäiset selkokirjat julkaistiin 1980-luvulla, jolloin ilmestyi parikymmentä suomenkielistä kirjaa. Ruotsinkielisiä selkokirjoja julkaistiin 1980-luvulla kahdeksan kappaletta, mutta sen jälkeen ruotsinkielistä selkokirjallisuutta ei ole vastaavassa määrin julkaistu Suomessa. (Virtanen 2006, 90–91.)

Yleisradion ulkomaanlähetysissä eli YLE Radio Finlandissa aloitettiin selkokielisten radio-ohjelmien lähettäminen vuonna 1992. Lähetykset oli suunnattu toisen ja kolmannen polven amerikansuomalaisille sekä inkerinsuomalaisille, kunnes vuonna 2003 selkolähetys päätettiin suunnata enemmän Suomessa asuville maahanmuuttajille. Radio Suomessa päivittäiset selkouutiset koko kansalle alkoi kuulua vuonna 2007. (Virtanen 2012, 164.)

4.3 Selkokieliyöryhmä ja selkokirjatyöryhmä

Selkokirjallisuuden tukijärjestelmän luominen aloitettiin 1980-luvun lopulla. Silloin perustettiin työryhmä, jonka tehtäväksi tuli opetusministeriön alaisuudessa selvittää selkokieltä edistäviä keinoja. Muistiossaan vuonna 1988 työryhmä esitti selkokirjallisuuden tukijärjestelmän luomista Suomeen. Tätä tarkoitusta varten perustettiin selkokieliyöryhmä, jonka varsinainen toiminta alkoi vasta vuonna 1990. Työryhmä sai käyttöönsä määrärahan, jolla tuettiin uusien selkokirjojen julkaisua. Tukea jaettiin kirjoittajille, kuvittajille ja kustantajille käsikirjoitusten perusteella. Muistiossa oli ehdotus myös selkojulkaisuihin laitettavasta selkologosta, joka otettiin myöhemmin käyttöön kaikissa ministeriön tukemissa selkokirjoissa. Tässä vaiheessa logokäytäntö ei tietävästi ollut käytössä muualla kuin Suomessa. (Virtanen 2006, 94–95.)

Vuonna 2003 selkokieliyöryhmä lopetti toimintansa ja sen tilalle tuli selkokirjatyöryhmä (Peltomaa 2006, 120). Selkokirjatyöryhmä siirtyi Selkokeskuksen alaisuuteen ja vuonna 2004 työryhmän toiminta siirtyi Selkokeskuksen tiloihin (Peltomaa 2006, 127). Suurin osa työryhmän määrärahasta käytetään kirjallisuuden tukemiseen, mutta osa käytetään muuhun toimintaan, kuten tiedottamiseen ja koulutukseen. Työryhmä on myöntänyt tukea yhteensä noin 250 kirjailijalle, mukauttajalle, kuvittajalle, kustantajalle ja tutkijalle vuosina 1990–2004. (Peltomaa 2006, 122–123.) Vuodesta 1983 lähtien selkokielellä on julkaistu kaikkiaan lähes 250 teosta, joista noin puolet on tietokirjoja ja puolet kaunokirjallisuutta. Ruotsinkielisiä selkokirjoja on julkaistu parisenkymmentä. (Virtanen 2012, 143–144.) Vuodesta 1992 lähtien selkokirjallisuudelle on jaettu oma palkinto eli Seesam-

palkinto, joka myönnetään joka toinen vuosi tunnustuksena selkokielen kirjallisuuden edistämiseksi (Peltomaa 2006, 125).

Työryhmä on järjestänyt erilaisia kilpailuja selkokirjallisuuden edistämiseksi. Yhdessä BTJ-Kirjastopalvelun kanssa selkokirjatyöryhmä järjesti selkokirjoituskilpailun vuosien 1995–1996 välisenä aikana. Vuonna 2000 järjestettiin julistekilpailu ja vuonna 2005 selkonovellikilpailu. Työryhmä on tehnyt paljon yhteistyötä myös muiden tahojen kanssa. Esimerkiksi kirjastojen merkitys selkokirjallisuudelle on aina ollut suuri. Jo vuonna 1992 kirjastoissa vietettiin Lukuviikon yhteydessä Selkokirjallisuuden päivää. Toinen esimerkki yhteistyöstä kirjaston kanssa on Selkokeskuksen kirjastokampanja. (Peltomaa 2006, 126–127.) Kaikkien kirjasto – kampanja järjestettiin vuonna 2006 Selkokeskuksen, Kulttuuria kaikille -palvelun ja Suomen kirjastoseuran yhteistyönä. Tavoitteena oli saada kirjastot huomioimaan palveluissaan selkokieltä tarvitsevia lukijoita ja saada kirjastot pohtimaan kirjastopalveluiden saavutettavuutta. Kampanjan aikana julkaistiin kirjastojen toimintaa esittelevä selkoesite sekä juliste. (Selkokeskus 2013a, hakupäivä 30.10.2013). Työryhmä on yhteistyössä Selkokeskuksen kanssa osallistunut myös eri alojen messuille ja tehnyt pohjoismaista yhteistyötä. Vuodesta 2004 selkokirjatyöryhmä on toiminut Selkokeskuksen tiloissa ja alaisuudessa. (Peltomaa 2006, 127.)

5. SAAVUTETTAVUUS JA KIRJASTOT

5.1 Saavutettavuus ja esteettömyys

Suomessa on käytetty käsitteitä *saavutettavuus* ja *esteettömyys* usein rinnakkain. Kulttuuripalveluista puhuttaessa saavutettavuuden käsite on otettu yleiseen käyttöön 2000-luvun aikana. Englannin kielessä sekä saavutettavuudesta että esteettömyydestä käytetään sana *accessibility* ja ruotsin kielessä sanaa *tillgänglighet*. Suomen kielessä saavutettavuus-käsitteeseen tuottaa monimutkaisuutta se, että siihen voidaan sisällyttää monia eri näkökantoja. (Kulttuuria kaikille -työryhmä 2002, 11, hakupäivä 9.9.2013; Taneli 2008, 33.)

Vuonna 1999 valtion taidemuseon Saavutettavuus-projektin asiantuntijat päätyivät siihen tulokseen, että saavutettavuus on esteettömyyttä laajempi käsite, ja se sopii kattamaan kulttuuripalvelujen kokonaisuuden paremmin kuin esteettömyys. (Kulttuuria kaikille -työryhmä 2002, 11, hakupäivä 9.9.2013.) Kulttuurin osalta saavutettavuus tarkoittaa kaikille tasavertaista kulttuuripalvelujen käyttämistä, elämysten hankkimista sekä osallistumismahdollisuutta itse tekemällä. Toisaalta esteettömyyden rakentamiseen liittyvässä oppaassa saavutettavuudella tarkoitetaan rakennuksen luo ja rakennukseen sisälle pääsemistä. Esteettömyys on Saavutettavuus-projektin mukaan vain fyysistä saavutettavuutta. (Kulttuuria kaikille -työryhmä 2002, 11–12, hakupäivä 9.9.2013). Toisenlaisen määritelmän mukaan esteettömyydellä tarkoitetaan sitä, että kaikki saavat samoja palveluita, välineitä, tietoa sekä mahdollisuuksia osallistua ja saavat vaikuttaa ilman, että ympäristön rakenteet ja asenteet heitä estävät. Saavutettavuus on puolestaan osa esteettömyyttä ja sitä käytetään puhuttaessa palveluista ja tuotteista. Saavutettavuudella määritellään, kuinka erilaisten käyttäjien tarpeet otetaan huomioon palveluiden ja tuotteiden suunnittelussa ja toteutuksessa. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2013, hakupäivä 12.9.2013.) Käsitteiden vakiintuminen kulttuuripalveluiden yhteydessä on suurelta osin Saavutettavuus-projektin vaikutusta. Fyysisen ympäristön lisäksi erilaisten sisältöjen ja toimintojen toteutumistapoihin ja niiden saavutettavuuteen tulisi kiinnittää huomiota, kun puhutaan kulttuuripalvelujen saavutettavuudesta. (Kulttuuria kaikille -työryhmä 2002, 11–12, hakupäivä 9.9.2013).

5.2 Saavutettavuuden eri osa-alueet

Saavutettavuus koostuu eri osa-alueista. Saavutettavuuden osa-alueita ovat fyysinen saavutettavuus, saavutettavuus eri aistien avulla, tiedollinen saavutettavuus, tiedottamisen saavutettavuus, taloudellinen saavutettavuus, sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus ja asenteellinen saavutettavuus. (Kulttuuria kaikille -työryhmä 2002, 13, hakupäivä 9.9.2013.) Näiden lisäksi on vielä myöhemmin tullut päätöksenteon saavutettavuus (Opetusministeriö 2004, 13, hakupäivä 5.11.2013).

Fyysisellä saavutettavuudella tarkoitetaan muun muassa tasaisia kulkumahdollisuuksia, riittävän kokoisia hissejä, liikkumisesteisille sopivia tiloja (esimerkiksi wc-tilat), palvelutiskien sekä opastekstien sijoittamista sopivalle korkeudelle, riittäviä levähdyspaikkoja niitä tarvitseville sekä esteettömiä hätäuloskäyntejä. Tilojen esteettömyyden lisäksi fyysistä saavutettavuutta ovat sopivat laitteet ja välineet, joita asiakas pystyy käyttämään. (Kulttuuria kaikille -työryhmä 2002, 13, hakupäivä 9.9.2013; Opetusministeriö 2004, 14, hakupäivä 5.11.2013.)

Saavutettavuus eri aistien avulla huomioi näkö- ja kuulovammaisten lisäksi myös muita ihmisiä eri aistimahdollisuuksien avulla tarjoamalla esimerkiksi kosketeltavia esineitä, selkeitä kulkuopasteita ja riittävän suurta tekstikokoa, kohokuvioita ja teknisiä apuvälineitä. Lisäksi valaistus, sopiva värytys ja pintamateriaalien valinta vaikuttavat saavutettavuuteen. Tiedonvälittämisessä on hyvä käyttää monenlaisia viestejä asian perille saamiseksi, eikä luottaa pelkkään ääneen tai kuvaan. (Kulttuuria kaikille -työryhmä 2002, 13, hakupäivä 9.9.2013; Opetusministeriö 2004, 20, hakupäivä 5.11.2013.)

Tiedollinen saavutettavuus tähtää ymmärtämisen helpottamiseen. Selkokielen teksti seinäteksteissä ja esitteissä on hyvä vaihtoehto, jota voidaan tukea kuvien avulla. Tarvittaessa materiaali voi olla myös äänitteenä. Myös kokeilu- ja koskettelumahdollisuus tukevat informaation ymmärtämistä ja madaltavat osallistumiskynnystä. (Kulttuuria kaikille -työryhmä 2002, 13, hakupäivä 9.9.2013; Opetusministeriö 2004, 23, hakupäivä 5.11.2013.)

Tiedottamisen saavutettavuudella pyritään eri muodoissa olevan tiedotusmateriaalin (kuten esitteiden ja verkkosivujen) visuaalisuuteen ja selkeyteen. Kun tiedotusmateriaalissa kerrotaan palvelujen saavutettavuudesta, sen pitäisi huomioida samalla myös eri käyttäjäryhmät. Tiedotusmateriaalissa voi käyttää helposti ymmärrettäviä symboleja. Esimerkiksi

pyörätuolisymbolilla voidaan kertoa tilojen liikkumisesteettömyydestä. (Kulttuuria kaikille -työryhmä 2002, 13, hakupäivä 9.9.2013; Opetusministeriö 2004, 15–16, hakupäivä 5.11.2013.)

Taloudellisella saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, että tarjotaan esimerkiksi pääsylippuja alennettuun hintaan muun muassa opiskelijoille, eläkeläisille, varusmiehille, työttömille ja lapsille. Osallistuminen voi olla myös ilmaista: Avustajat, oppaat, ohjaajat tai tulkit pääsevät yleensä ilmaiseksi erilaisiin tapahtumiin. (Kulttuuria kaikille -työryhmä 2002, 13, hakupäivä 9.9.2013; Opetusministeriö 2004, 19, hakupäivä 5.11.2013.)

Sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus kohdistuu toiminnan sisältöön. Tapahtumien pitäisi heijastaa kohderyhmien kiinnostuksen kohteita erityisesti monikulttuurisuuden ja eri yhteiskuntaryhmien erilaisuuden lisääntyessä. Valtakulttuurin lisäksi pitäisi huomioida erilaiset vähemmistöt, sillä ihmisiä kiinnostaa yleensä omaan kokemuspääpiiriinsä kuuluvat asiat. (Kulttuuria kaikille -työryhmä 2002, 13, hakupäivä 9.9.2013; Opetusministeriö 2004, 24, hakupäivä 5.11.2013.)

Asenteellinen saavutettavuus tarkoittaa sitä, että kaikki potentiaaliset käyttäjäryhmät, myös erityisryhmät, otetaan huomioon. Asenteellinen saavutettavuus on avainasemassa, sillä se vaatii toimintojen suunnittelijoilta, rahoittajilta ja toteuttajilta valveutuneisuutta. (Kulttuuria kaikille -työryhmä 2002, 13, hakupäivä 9.9.2013; Opetusministeriö 2004, 11, hakupäivä 5.11.2013.)

Päätöksenteon saavutettavuus on yhteydessä päätöksentekoprosessien avoimuuteen ja läpinäkyvyyteen. Päätöksenteon saavutettavuuteen kuuluu huomioida kaikkien henkilökuntaan kuuluvien asiantuntemus ja mahdollisuus vaikuttaa päätöksiin sekä tarpeen vaatiessa kuulla organisaation ulkopuolisia asianomaisia esimerkiksi keräämällä heiltä palautetta ja reagoimalla siihen. Saavutettavuutta on myös se, että perustelut tehtyihin päätöksiin on kaikkien tiedossa. (Opetusministeriö 2004, 13, hakupäivä 5.11.2013.)

Saavutettavuus on siis muutakin kuin fyysistä saavutettavuutta. Se koostuu monista asioista, joita voi parantaa pienillä asioilla. Saavutettavuuteen voi myös jokainen työntekijä vaikuttaa omalta osaltaan. (Taneli 2006, 222.) Saavutettavuuteen voidaan pyrkiä ilman suuria kustannuksia poistamalla liikkumisen, näkemisen, kuulemisen ja ymmärtämisen esteitä (Delin 2004, 4, hakupäivä 17.9.2013; Kulttuuria kaikille -työryhmä 2002, 12, hakupäivä 9.9.2013). Etukäteissuunnittelu ja arkipäivän luovat ratkaisut olemassa olevilla resursseilla tekevät monista palveluista lähestyttävämmän. Useimmille ihmisille saavutettavuudessa on kyse selkeästä

viestinnästä ja pienen avun saamisesta. Saavutettavuuteen vaikuttaa myös avuliaat, vastuulliset ja vuorovaikutustaitoiset asiakaspalvelijat. Myönteinen asenne, kekseliäisyys ja luovuus, sitoutunut organisaatio ja kokeilunhalu edistävät saavutettavuutta vähin kustannuksin. (Delin 2004, 4, hakupäivä 17.9.2013.)

5.3 Kirjastojen saavutettavuus

Unescon yleisten kirjastojen julistuksen mukaan yleinen kirjasto on portti tiedon ääreen ja se luo perusedellytykset elinikäiselle oppimiselle, itsenäiselle päätöksenteolle sekä yksilön ja sosiaalisen ryhmien kulttuurikehitykselle. Yleisten kirjastojen tehtävä on tuoda tieto helposti asiakkaiden saataville tasapuolisesti iästä, rodusta, sukupuolesta, uskonnosta, kansallisuudesta, kielestä tai yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta. Kaikille kirjaston asiakkaille on löydyttävä sopivaa aineistoa ja kirjastopalveluiden on oltava myös fyysisesti kaikkien saavutettavissa. Sen vuoksi on oltava hyvin sijoitettuja kirjastorakennuksia ja toimivia tiloja, oikeanlaista tekniikkaa ja käyttäjille sopivia aukioloaikoja. Jos asiakas ei voi käyttää kirjaston palveluja tai aineistoja tai ei pysty käymään kirjastossa, kirjaston on järjestettävä näille asiakkaille erityispalveluita ja -aineistoja. (Unesco 1994, hakupäivä 5.11.2013.)

Koko väestön yhtäläisiä oikeuksia sivistykseen korostetaan kirjastolaissa, jossa sanotaan, että ”[y]leisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen.” (Kirjastolaki 904/1998 1:2 §.) Tämän lainkohdan toteuttamiseksi kirjastojen on kiinnitettävä huomiota saavutettavuuteen (Taneli 2006, 212). Suomen kirjastoverkko kattaa koko maan (Taneli 2008, 44). Vaikka kirjastoverkkoa on harvennettu, kunnallisia kirjastoja on Suomessa kaikkiaan noin 950 ja lisäksi kirjastoautoja on noin 200. Kirjasto on erityisesti pienten kuntien tärkein kulttuuripalvelu. (Kulttuuria kaikille -työryhmä 2002, 48, hakupäivä 9.9.2013.)

Kaikkialla esteetön kirjasto ei ole itsestään selvyyttä. Monet kirjastot on rakennettu niin, että useimpien erityisryhmiin kuuluvien asiakkaiden asiointi rakennuksessa on hankalaa. Kirjastossa voi olla liikkumisesteitä, riittämättömät opasteet ja aineistoihin on vaikea päästä käsiksi. Kuitenkin myös erityisryhmille on järjestettävä tarpeellisia palveluja. (Skat Nielsen & Irvall 2006, 2, hakupäivä 15.9.2013.) Fyysisellä esteettömyydellä varmistetaan asiakkaan pääsy kaikkiin kirjaston tiloihin

riippumatta siitä, onko hän näkö-, liikunta- tai kuulovammainen (Skat Nielsen & Irvall 2006, 3, hakupäivä 15.9.2013). Tilojen loogiseen järjestykseen ja opasteiden selkeyteen on kiinnitettävä huomiota. Esimerkiksi tilan pohjapiirustuksen kuva lähellä sisäänkäyntiä voi olla hyvä ratkaisu. Palvelutiskin ympäristöön kannattaa kiinnittää huomiota sijoittamalla esimerkiksi tuoleja lähelle palvelutiskiä iäkkäitä ja vammaisia ihmisiä varten. (Taneli 2006, 215.)

Fyysisten esteiden lisäksi asiakkaan on voitettava psyykkiset esteet tullakseen kirjastoon. (Skat Nielsen & Irvall 2006, 12, hakupäivä 15.9.2013.) Kirjastoissa tarvitaan edelleen henkilökohtaista palvelua, vaikka automaattien käyttö yleistyy (Taneli 2006, 215). Henkilökunnalla on oltava riittävästi tietoa erityisryhmien tarpeista, jotta palvelu vastaisi asiakkaan tarpeita. Sen vuoksi henkilöstökoulutus on tärkeää. Kirjastohenkilökunnan ja asiakkaan välinen vuorovaikutus on tärkeässä roolissa, jotta asiakas tuntee olevansa tervetullut kirjastoon. (Skat Nielsen & Irvall 2006, 2, hakupäivä 15.9.2013.) Myös yhteistyö erityisryhmien edustajien ja yksittäisten henkilöiden kanssa on tärkeää, jotta kirjaston henkilökunnan tietämys asiakkaiden erityistarpeista kasvaa (Taneli 2006, 216).

Asiakkaan ja kirjaston henkilökunnan välinen viestintä on tärkeä osa kirjaston saavutettavuutta. Osana asiakkaan ja kirjaston välistä viestintää kirjastossa voidaan järjestää opastettuja kiertokäyntejä asiakkaille, ja palveluista, aineistosta ja hankkeista on oltava tietoa. Tärkeää on myös tiedottaa uusista hankinnoista asiakkaille, muuten ne jäävät käyttämättä. (Skat Nielsen & Irvall 2006, 5, hakupäivä 15.9.2013). Koska osalla asiakkaista voi olla esimerkiksi lukivaikeuksia, tiedotusaineiston tulisi olla selkeää ja helposti ymmärrettävää, jotta ne sopisivat erityisryhmille. Tiedotemateriaali voi olla selkokielistä, isotekstistä, äänite tai WWW-sivut. Tarpeen mukaan voidaan käyttää muitakin tiedotustapoja, kuten videota tai tekstipuhelinta. Taulukossa 4. kuvataan esimerkiksi eri vammaisryhmille sopivia tiedonvälitys tapoja. (Skat Nielsen & Irvall 2006, 12–13, hakupäivä 15.9.2013.)

TAULUKKO 4. Tiedonvälitystavat eri vammaisryhmille (Skat Nielsen & Irvall 2006, 13, hakupäivä 15.9.2013).

Vammaisryhmät	Isoteksti	Äänite/ DAISY/ CD/DVD	Piste- kirjoitus	WWW- sivut	Videot, joissa on tekstitys, ja/tai viittoma- kielinen tulkinta	Tekstipuhelin	Selkokieli
Näkövammaiset	X	X	X	X			
Kuulovammaiset				X	X	X	X
Lukihäiriöiset	X	X		X			X
Fyysisesti vammaiset		X		X			
Kehitysvammaiset		X		X			X

Kirjastojen saavutettavuuteen kuuluu myös kirjaston aineistojen monipuolisuus. Ihannetilanteessa kirjastolla pitäisi olla äänikirjoja, isotekstisiä kirjoja, pistekirjoja, selkokirjoja, tekstitettyjä tai viitottuja videoita tai DVD-tallenteita. (Skat Nielsen & Irvall 2006, 5, hakupäivä 15.9.2013.) Myös selkolehdet ovat hyviä tiedonvälityskanavia lukemisesteisille. Saatavilla tulisi olla myös esitteitä ja tiedotteita eri muodoissa. (Skat Nielsen & Irvall 2002, 13.) Osa erikoisaineistosta on helposti hankittavissa, mutta joitakin aineistoja saa vain valtakunnallisesta näkövammaisten kirjastosta. Mikäli mahdollista, myös tietokone on hyvä varustaa niin, että myös kehitysvammaiset asiakkaat voivat käyttää tietokonetta tarpeen mukaan. Asiakkaiden tarpeet kannattaa kartoittaa etukäteen ja kysyä vammaisjärjestöiltä, minkälaisia apuvälineitä he suosittelvat. Henkilökunta täytyy kouluttaa käyttämään apuvälineitä ja niitä varten on järjestettävä tekninen tuki. (Skat Nielsen & Irvall 2006, 5, hakupäivä 15.9.2013.)

5.4 Kirjastoaineistoja

Kirjastoista suuri osa on vienyt aineistorekisterinsä Internetiin, jotta asiakas voi tutustua kirjastojen kokoelmaan esimerkiksi kotoa, jos hänellä on Internet-yhteys. Myös lainojen uusiminen ja kirjojen varaus onnistuu Internetin avulla. Osa kirjastoista tarjoaa kotipalvelua asiakkaille, joiden ei ole mahdollista käyttää kirjastoa iän, sairauden tai vamman vuoksi. Useimpien kirjastojen kokoelmaan kuuluu äänikirjoja, isotekstisiä kirjoja, selkokielisii kirjoja ja lehtiä ja Näkövammaisten kirjasto Celia palvelee myös yleisiä kirjastoja kaukopalvelun avulla. (Kulttuuria kaikille -työryhmä 2002, 48, hakupäivä 9.9.2013.)

Selkoaineistot (kirjat, lehdet, esitteet) ovat hyviä kaikille lukemisesteisille. Selkokirjoja on kahdenlaisia: kirjoja, jotka on mukautettu olemassa olevista kirjoista sekä suoraan selkokielellä kirjoitettuja, lukemisesteisille suunnattuja kirjoja. (Skat Nielsen & Irvall 2002, 12.) Selkokirjojen painosmäärät ovat yleensä melko pieniä, noin 500–1000 kappaletta. Keskitetysti selkokirjoja välittää Selkokeskus eikä kirjakaupastakaan saa selkokirjoja muuten kuin tilaamalla. Selkokirjoja löytyy yleensä kirjastosta, joten niiden saatavuuden kannalta kirjastojen saavutettavuutta pidetään tärkeänä. Jos kirjastossa ei jotain kirjaa ole, se voidaan tilata kirjastoon. Kirjaston kokoelmiin kuuluvat selkokirjat sijoitetaan usein omaan selkeästi merkittyyn hyllyyn ja muun muassa Kallion kirjastossa Helsingissä ja Sampolan kirjastossa Tampereella on olemassa info-pisteitä ihmisille, joilla on lukivaikeuksia. Myös Kehitysvammaliiton kirjastossa on laaja kokoelma suomenkielisiä selkokirjoja ja LL-Centerin kirjastossa on ruotsinkielisiä selkokirjoja, joita voi lainata. (Virtanen 2012, 155, 189.) Myös äänikirjat ovat hyvä vaihtoehto lukemisesteisille, koska niiden avulla voi tutustua kirjallisuuteen kuuntelemalla äänitettä (Skat Nielsen & Irvall 2002, 12). Äänikirjoina on romaaneja, tietokirjoja, muistelmia ja runoja. Äänikirjat ovat sisällöltään samanlaisia kuin vastaava painettu kirja, sillä ne on ääneen luettuja äänitteitä. (Celia 2012, hakupäivä 18.11.2013.)

Aineiston sijoittelu helposti havaittavaan paikkaan auttaa tottumattomiakin kirjastonkäyttäjiä löytämään itselleen sopivaa aineistoa. Lukemisesteiset tarvitsevat selkeät opasteet aineiston löytämiseen. Hyviä ovat esimerkiksi kuvasymbolit, joista on apua myös muille kirjaston käyttäjille. Lukemisesteisille suunnitellun osaston ei tarvitse olla kallis, asenne on tärkein. (Skat Nielsen & Irvall 2002, 11.)

5.5 Celia -Näkövammaisten kirjasto

Celia on valtion erikoiskirjasto, jonka asiakkaiksi voivat tulla kaikki, joilla lukeminen on sairauden tai vamman vuoksi vaikeaa. Celian asiakkaina on muun muassa näkövammaisia, ikääntyneitä, luki- ja oppimisvaikeuksia omaavia henkilöitä, kehitysvammaisia ja lihastautia sairastavia ihmisiä sekä erilaisia laitoksia ja yhteisöjä. Celian tavoite on edistää tasa-arvoa tarjoamalla lukemisesteisille mahdollisuutta kirjallisuuden ja tiedonsaantiin. (Celia 2013b, hakupäivä 12.11.2013.)

Celia tuottaa ja välittää kirjallisuutta saavutettavassa muodossa, kuten pistekirjoina, äänikirjoina ja elektronisina kirjoina. Kirjaston valikoimissa on muun muassa yli 30 000 eri äänikirjaa. Celiassa muutetaan vuosittain noin 30 % kaikesta Suomessa julkaistusta kauno- ja tietokirjallisuudesta

saavutettavaan muotoon. Niiden lisäksi Celiassa tehdään myös oppikirjoja peruskouluun, lukioon ja ammatillisiin opintoihin. Celian asiakkaille kauno- ja tietokirjallisuuden lainaaminen on maksutonta. Myös korkeakoulujen kurssikirjoja voi lainata, mutta niiden lainaaminen on maksullista. Vuonna 2012 Celialla oli noin 20 000 asiakasta, lainojen määrä oli yhteensä lähes miljoona ja oppikirjoja myytiin yli 8000 kappaletta. (Celia 2013b, hakupäivä 12.11.2013.)

Celia tekee yhteistyötä myös yleisten kirjastojen kanssa. Tuoreimpia yhteistyöhankkeita on Kirjasto kaikille -kumppanuusprojekti, joka toteutetaan vuosina 2013–2015. Projektin pääkohderyhmät ovat ikääntyneet, heikkonäköiset ja lukihäiriöiset. Projektin tavoitteena on parantaa lukemisesteisille suunnattuja palveluita ja kehittää Celian aineistojen jakelua yleisten kirjastojen kautta, lisätä kirjastohenkilökunnan asiantuntemusta lukemisesteisten kohderyhmästä ja Celian aineistosta sekä saada uusia asiakasryhmiä, saavutettavaa aineistoa ja lisää lainoja yleisille kirjastoille. (Celia 2013a, hakupäivä 12.11.2013.)

5.6 Selkokielistä vuorovaikutusta

Selkokieltä tarvitaan myös asiakaspalvelussa, sillä monille selkokielen tarvitsijalle on tärkeää käsitellä asiat kasvokkain asiakaspalvelijan kanssa. Asiakaspalvelun henkilökunnan kannattaa perehtyä puhutun selkokielen ja vuorovaikutuksen perusteisiin, koska toisinaan asiakkaan voi olla hankala ilmaista itseään puutteellisen kielitaidon tai ymmärryskyvyn vuoksi. Toimivaan vuorovaikutukseen kuuluu selkeän puheen lisäksi oikeanlainen asenne, johon kuuluu halu kohdata erityistarpeita tarvitsevia asiakkaita. Asiakaspalvelussa tulisi kiinnittää huomiota turvallisen, ystävällisen ja rauhallisen ilmapiirin luomiseen ja välttää kiireen tunnetta, jotta asiakkaan on helpompi palata toistamiseen hoitamaan asioita palvelupisteeseen. Asiakaspalvelutilanteessa ihmiset saattavat peitellä ymmärtämisvaikeuksia, joten asiakaspalvelun työntekijän on vakuutettava asiakas siitä, että hänellä on oikeus kysyä ja saada selvennystä epäselviksi jääneisiin asioihin. Asiakaspalvelussa täytyy kiinnittää huomiota myös siihen, että keskustelusta muodostuu vuoropuhelu eikä jää vain työntekijän luennoksi. Eteneminen asia kerrallaan ja rohkaisevien kysymysten avulla asiakas saadaan mukaan vuoropuheluun. (Leskelä 2013, 52–53.)

Selkokielisissä puhetilanteissa yritetään välttää ammattisanastoa, joka on asiakaspalvelijalle tuttua, mutta yleensä muille outoa. Jos tällaisia sanoja täytyy käyttää, asiakaspalvelijan täytyy selittää sanat konkreettisten esimerkkien avulla. Pitkien ja vaikeiden sanojen lisäksi myös monet melko

tavalliset sanat ovat hankalia ymmärtää. Siksi on hyvä valmistautua selittämään asioita useammalla tavalla. On otettava huomioon myös se, että suomenkielessä sanojen taivutus muuttaa sanoja. Esimerkiksi vasta suomen kielen opiskelun aloittanut henkilö (kuten maahanmuuttaja) ei välttämättä tunnista taivutettua sanaa. Puhetilanteessa on hyvä käyttää arkipuhetta ja välttää kirjoitetun kielen rakenteita, sillä selkokieltä tarvitsevalle nämä on usein hankala hahmottaa. Kun kuulijalle tarjotaan paljon informaatiota kerralla, tieto kannattaa jakaa osiin ja käydä asiat läpi vaihe kerralla. Puhuessa kannattaa kiinnittää huomiota myös puheen rytmiin ja puhua riittävän hitaasti ja painottaa tärkeitä asioita, mutta puhe ei silti saa vaikuttaa luonnottomalta. Kannattaa myös aika ajoin tarkistaa, että sekä asiakaspalvelija että asiakas on ymmärtänyt kaiken oikein, sillä ymmärrysvaikeuksia ei aina huomata ja ihmisellä, jolla on kielellisiä vaikeuksia, voi olla hankala ilmaista ymmärtämisvaikeuttaan. Puheen tukena asiakaspalvelun työntekijä voi käyttää ilmeitä, eleitä, kädenliikkeitä ja asentoa tai piirtää kuvia tai kirjoittaa avainsanoja paperille. (Leskelä 2013, 54–56.)

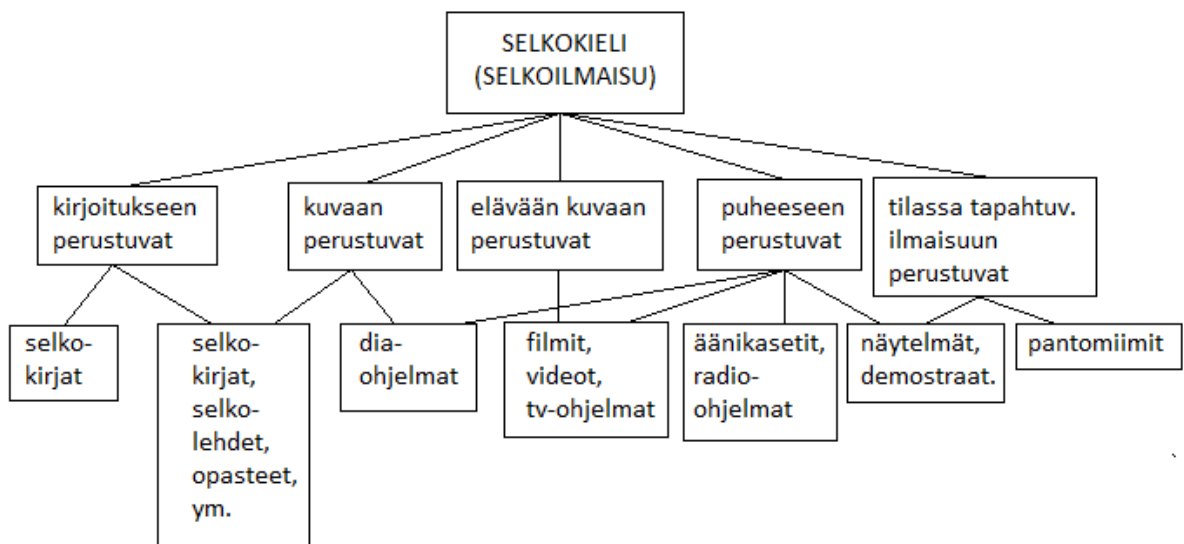
Palvelupisteen huolellinen suunnittelu auttaa myös vuorovaikutustilanteessa. Selkokieltä tarvitsevat asiakkaat ja heidän erityistarpeensa otetaan huomioon muun muassa siten, ettei palvelupisteen lähellä olevien laitteiden aiheuttama taustahäly häiritse puheen ymmärtämistä. Myös asiakkaan ja työntekijän välinen välimatka vaikuttaa, sillä se ei saa olla liian etäinen. Asiakkaan pääsy lähelle työntekijää edistää luontevaa vuorovaikutusta. Myös muut palvelun saavutettavuuteen liittyvät asiat pitää huomioida asiakaspalvelupisteissä. (Leskelä 2013, 56–57.)

6. SELKOKIELINEN MATERIAALI

6.1 Erilaisia selkosovelluksia

Kuvassa 3. on esitelty erilaisia selkoilmaisuun perustuvia sovelluksia, joista useimmat on otettu käyttöön. Osa näyttää kuitenkin jääneen melko vähälle huomiolle. Jotta kuva vastaisi tarkemmin tämän hetkistä tilannetta, siihen voisi lisätä internetin ja selkokielisen vuorovaikutuksen.

KUVA 3. Selkokieltä voi käyttää monenlaisissa sovelluksissa (Rajala & Virtanen 1986, 32).

Selkokieltä on kokeiltu monissa eri ympäristöissä. Selkosovellusten tuottaminen alkoi painojulkaisuista, koska lukutilanteessa kielen ymmärtämisen ongelmat tulevat helposti esiin. Selkokiellellä on julkaistu sekä kauno- että tietokirjoja joko suoraan selkokielelle kirjoitettuna tai selkokielelle mukautettuja aiemmin julkaistusta kirjasta. Selkokirjoja on kirjoitettu sekä aikuisille että lapsille ja nuorille. (Virtanen 2012, 141–145.) Selkokirjojen lisäksi Suomessa ilmestyy selkokielinen aikakauslehti Leija sekä selkokieliset sanomalehdet LL-Bladet ja Selkouutiset, jonka uusi nimi Selkosanomien otettiin käyttöön vuonna 2012. Uudistuksen myötä suurin osa Selkosanomien sisällöstä on luettavissa myös internetissä verkkolehtenä. Suomessa selkokieli

onkin vakiintunut osaksi internetiä, sillä ensimmäinen selkokieline sivusto avattiin vuonna 2001 ja uusia tehdään koko ajan. (Virtanen 2012, 156, 158, 166.)

Vuonna 2007 Radio Suomessa aloitettiin päivittäiset selkouutiset. Radion selkouutisissa seurataan päivittäisiä uutistapahtumia, joiden aiheet antavat kuulijoilleen mahdollisuuden osallistua keskusteluun. Selkouutisten kieli on tarkoitettu sekä puhuttavaksi että kuultavaksi. Kuunneltava teksti pitää rakentaa niin, että kuuntelija voi ymmärtää keskeiset asiat kerralla, sillä hän ei pääse palaamaan takaisinpäin, kuten kirjoitetussa tekstissä. Esimerkiksi asioiden kertaaminen voi olla suotavaa aina tarpeen mukaan. Selkouutisten esitysnopeus on tavallista hitaampaa, mutta suurelta osin uutisten laadinnassa voi noudattaa luettavaksi tarkoitettun selkotekstin periaatteita. Selkouutiset on suunnattu pääasiassa maahanmuuttajille, mutta myös vanhuksat ovat potentiaalista kuulijakuntaa. (Virtanen 2012, 164–165.) Viime aikoina on yhä enemmän noussut esiin puhuttu selkokieli ja sen hyödyntäminen sekä ryhmän sisäisissä että kahdenkeskisissä vuorovaikutustilanteissa (Virtanen 2012, 173). Selkokieliä televisio-ohjelmia ei ole vielä tehty, vaikka kielen ymmärrettävyyteen on alettu kiinnittää huomiota 2000-luvun aikana (Virtanen 2012, 141).

6.2 Selkologo

Selkologo (kuva 4.) otettiin käyttöön 1980-luvulla aikuisille ja nuorille suunnatuissa selkojulkaisuissa (Virtanen 2002, 9). Tarja Brolan suunnittelema logo oli aluksi kirjastopalvelun käytössä selkokirjojen tunnuksena, mutta vuonna 1991 logo siirtyi silloisen selkokieliyöryhmän käyttöön (Peltomaa 2006, 124). Lasten selkokirjat alkoivat saada tukea 1990-luvun lopulla, mutta vasta vuonna 1998 otettiin käyttöön Brolan suunnittelema erillinen lasten selkokirjatunnus (Peltomaa 2006, 124; Virtanen 2002, 9).

Selkologo takaa julkaisun selkokieliisyyden ja on samalla myös selkojulkaisun tunnusmerkki. Kirjoille selkologon myöntää Selkokeskuksen neuvottelukunnan yhteydessä toimiva selkokirjatyöryhmä ja muille julkaisuille, kuten esitteille ja lehdille logon myöntää Selkokeskus. (Selkokeskus 2013c, hakupäivä 24.10.2013). Vaikka selkokieliä oppikirjoja on tehty jonkin verran, niille ei myönnetä selkologoa tai anneta valtion selkokirjatukea (Virtanen 2012, 148).

Selkologoa voidaan hakea lähettämällä vapaamuotoinen hakemus ja julkaisun lopullinen taittoversio Selkokeskukseen. Selkologo voidaan myöntää, kun julkaisun kieli, kuvitus ja ulkoasu vastaavat selkokielen kriteereitä. (Selkokeskus 2013d, hakupäivä 24.10.2013). Selkologoa voi hakea myös internetsivuille, joissa tekstin lisäksi tarkistetaan niiden käytettävyys. (Selkokeskus 2013c, hakupäivä 24.10.2013). Selkologoa haetaan erikseen jokaista julkaisua varten ja se on ilmainen. Prosessiin ei kuitenkaan kuulu tekstin tai julkaisun muokkausta tai arviointia, vaan logon hakija voi halutessaan olla yhteydessä Selkokeskuksen muokkaus- tai arviointipalveluun. (Selkokeskus 2013d, hakupäivä 24.10.2013). Sekä suomen- että ruotsinkielisillä julkaisuissa logo on samanlainen (Selkokeskus 2013c, hakupäivä 24.10.2013).

Selkologo

Lastenkirjojen
selkologo

KUVA 4. Selkologo on selkojulkaisun tunnus ja selkokieliisyyden tae (Selkokeskus 2013c, hakupäivä 24.10.2013).

6.3 Ohjeita selkokiellisen julkaisun tekemiseen

6.3.1 Aihe ja kohderyhmä

Ennen kuin aloittaa varsinaisen kirjoitustyön, kannattaa miettiä kohderyhmä, jolle materiaalia tuottaa (Tietoa kaikille 2010, 6). Selkoteksti voi olla suunnattu yhdelle kohderyhmälle kerralla tai useille kohderyhmille yhtaikaa. Usein sama teksti kuvineen sopii kuitenkin hyvin monelle eri ryhmälle. (Virtanen 2012, 73). Aina teksti ei kuitenkaan ole paras vaihtoehto informaatiolle, sillä toisinaan kuva ja ääni tavoittavat vastaanottajan kirjoitettua tekstiä paremmin. Ennen materiaalin tuottamista on hyvä selvittää, millaista tietoa tarvitaan. (Tietoa kaikille 2010, 6.) Tilaustöissä aihe on yleensä valmiina, ja kirjoittajan pitää rajata aihe ja valita sopiva käsittelynäkökulma. Usein aihe on kuitenkin vapaa ja se valitaan tavallisesti sen mukaan, mikä lukijoita kiinnostaa ja mistä aiheesta he

tarvitsevat tietoa. (Virtanen 2012, 70.) Jos ihmisillä ei ole aiheesta paljoa tietoa, siitä tulee kertoa niin, että sen ymmärtää helposti. Materiaalin tuottamisessa kannattaa tehdä yhteistyötä kohderyhmään kuuluvien henkilöiden kanssa, jotta lopputuloksesta tulisi mahdollisimman käyttökelpoinen. Kielenkäytössä täytyy huomioida kohderyhmä. Aikuisille suunnattu selkokieli ei saa olla lapsenomaista. (Tietoa kaikille 2010, 6.) Selkokielen tulee myös noudattaa suomen kielen oikeinkirjoitussääntöjä (Virtanen 2012, 68).

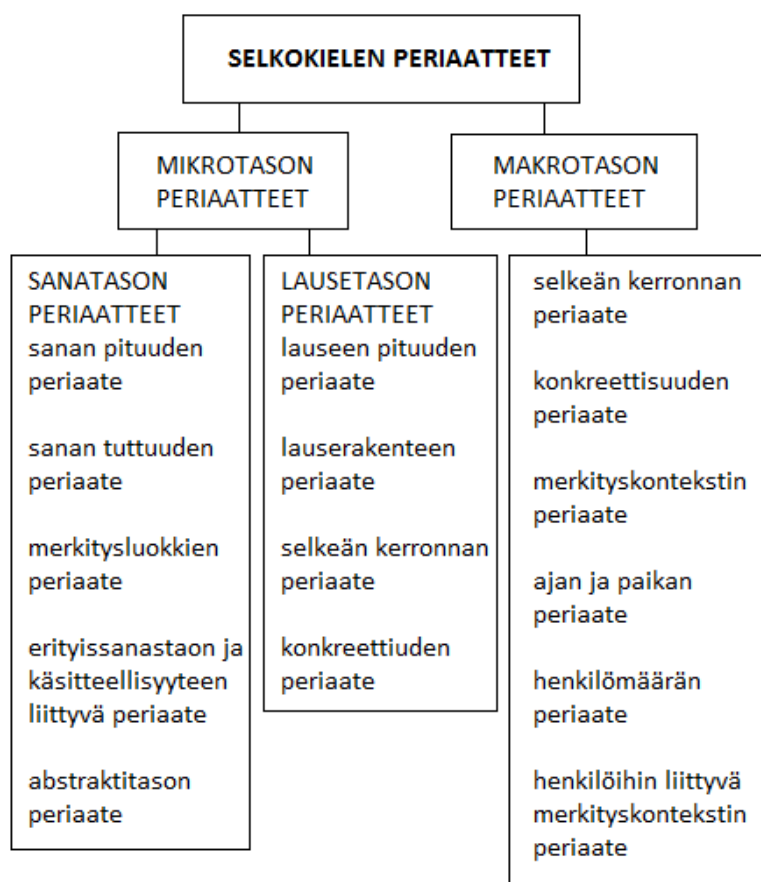
6.3.2 Selkokielen periaatteet

Selkokielen periaatteet ohjeistavat selkokielen kirjoittamiseen (Selkokeskus 2013, hakupäivä 12.11.2013). Selkokielen periaatteet voidaan jakaa mikrotason ja makrotason periaatteisiin (kuva 5). Mikrotason periaatteisiin kuuluvat sanatason ja lausetason periaatteet. Sanatason periaatteet tarkastelevat nimensä mukaisesti sanastoa. Selkokielessä käytetään tuttuja ja yleisiä sanoja. Erityissanastoa, murre sanoja sekä abstrakteja ja symbolisia ilmaisuja kannattaa välttää. Kielikuvien käyttö selkokielisessä tekstissä niin ikään ei ole suositeltavaa. Jos niitä käyttää, ne pitää selittää. Sanatasolla olevan abstraktitason periaate sekä lausetasolla esiintyvän konkreettisuuden periaate korostavat tekstin sisällön konkreettisuutta. Pitkiä sanoja tulisi myös välttää. (Turunen 1994, 32.) Suomen kielessä on kuitenkin erilaisia johtopäätteitä ja taivutuksia, jotka pidentävät sanoja (Sainio 2000, 59). Pitkien sanojen käyttöä ei aina voi välttää, mutta pitkät yhdyssanat usein kannattaa jakaa useammaksi sanaksi. Vieraampia sanojakaan ei kannata hylätä kokonaan, sillä ne rikastuttavat tekstiä ja antavat sille ilmaisuvoimaa. (Virtanen 2012, 84, 86.) Merkitysluokkien periaatteen hengessä selkokielisessä tekstissä suositellaan käytettävän paljon verbejä ja substantiiveja ja välttämään adjektiiveja ja adverbeja (Turunen 1994, 32). Kuitenkin adjektiivit ovat usein tarpeellisia kuvailevina sanoina. Osa adjektiiveista on konkreettisia, kuten esimerkiksi korkea ja osa on abstrakteja, kuten esimerkiksi esteettinen. Myös adverbeja on monenlaisia. Aikaa ja paikkaa ilmaisevat adverbit voivat myös helpottaa tekstin ymmärtämistä, koska ne sitovat tekstin ympäröivään maailmaan. Verbit ja substantiivit voivat taas joskus olla pitkiä, vaikeita ja tuntemattomia. (Sainio 2000, 59–60.) Sanojen vaihtelussa kannattaa olla maltillinen. Sanojen toistaminen on useimmissa selkoteksteissä tavallista, mutta liika toistaminen voi helposti tehdä tekstistä tylsän. Isoja lukuja voi olla vaikea ymmärtää ja kannattaa harkita, onko niiden käyttö tarpeen. Jos isoja lukuja kuitenkin käyttää, niiden ymmärtämistä voi helpottaa konkretisoimalla ne jollakin tavalla. (Virtanen 2012, 90.)

Lausetasolla tarkastellaan muun muassa lauseen pituutta, rakennetta sekä kerronnan selkeyttä, joka yhdistetään vahvasti myös makrotasoon. Yleensä suositaan lyhyitä lauseita ja helppoja lauserakenteita. Lauseenvastikkeita ja lukuisia sivulauseita yhdessä virkkeessä ei yleensä käytetä selkokielessä. (Turunen 1994, 32.) Nykyään selkokielessä korostetaan lauseiden laatua pituuden sijaan. Pitkätkin lauseet voivat olla helposti ymmärrettäviä, jos asiat liitetään sidoskeinojen avulla huolellisesti toisiinsa. Kielelliset sidoskeinot tarkoittavat keinoja, joiden avulla lausejonosta tulee eheä kokonaisuus. Myös tematiikka lisää tekstin selkeyttä ja ymmärrettävyyttä. Tematiikka rakennetaan johdonmukaiseksi kertomalla tuttu asia lauseen alussa ja uusi asia lauseen lopussa. Selkokielessä kerrotaan vain yksi asia yhdessä lauseessa niin, että tärkein asia kerrotaan päälauseessa ja mahdolliset tarkennukset sivulauseessa. (Sainio 2000, 57, 60–61.) Keskeistä on se, ettei yhteen lauseeseen tule liikaa asioita. Tekstistä tulee selkeämpää, kun käytetään aktiivilauseita passiivin sijaan, koska siitä ilmenee, kuka tekee ja mitä. Aikamuodoista kannattaa suosia preesensia, sillä se tekee tekstistä selkeän. (Virtanen 2012, 95–97.)

Makrotasolla tavoitellaan kerronnan selkeyttä ja loogisuutta. Oudot asiat, tapahtumat, taustatekijät ja sanat selitetään tekstissä. Ajan ja paikan runsas vaihtelu ja liian suuri henkilömäärä tekstissä voi olla häiritsevää. Tekstissä esiintyvät henkilöt täytyy esitellä niin, että heidät on helppo tunnistaa esiintyessään tekstissä. Myös makrotasolla tavoitellaan konkreettisuutta tekstiin. (Turunen 1994, 32.) Makrotasolla saadaan ainekset tekstin ymmärtämiseen. Ymmärtämistä puolestaan tukee mikrotason selkeys. (Vinni 1998, 50.)

Kirjoitettu teksti kannattaa lukea uudelleen ja tarkistaa, eteneekö se loogisesti ja selkeästi. Mahdolliset virheet huomataan yleensä, kun tekstin lukee uudelleen ja ne on helppo korjata. Teksti kannattaa myös antaa jonkun toisen luettavaksi ja pyytää siitä palautetta. (Virtanen 2012, 104.)

KUVA 5. Selkokielen periaatteet (Järvinen 1998, 6).

6.3.3 Julkaisun ulkoasu

Selkojulkaisuilla on hyvin erilaisia lukijoita: vähäinen motivaatio, lukemisen hankaluus tai heikko näkökyky vaikuttavat lukemiseen. Tällöin selkojulkaisujen ulkoasun merkitys korostuu. Sisällöllisesti selkeä teksti ei riitä tekemään materiaalista helppolukuista, jos typografiset ja taitolliset ratkaisut ovat huonoja ja kuvat keuhkoja. Ulkoasun epäonnistuminen voi pahimmillaan karkottaa lukijat luotaan. Selkojulkaisuissa voidaan käyttää samoja keinoja kuin muissakin julkaisuissa helppolukuisuuden saavuttamiseksi. Tekstin luettavuuteen vaikuttaa julkaisun taitto sekä tekstin ulkoasu eli typografia. (Virtanen 2012, 119–120.)

Tekstin kirjaintyyppiä valitaan yleinen kirjaintyyppi. Yleisesti antiivkirjaimia (pääteellinen kirjain, esimerkiksi Times, Palatino) pidetään helpommin luettavampina kuin groteskia kirjaintyyppiä

(päätteetön ja tasapaksu kirjain, esimerkiksi Helvetica, Arial). Groteskia käytetään usein otsikoissa ja antiikvaa leipätekstissä. (Virtanen 2012, 120.) Täysin yksimielisiä tylien paremmuudesta ei kuitenkaan olla. Eurooppalaisessa selkokielistandardissa suositellaan käytettäväksi päätteettömiä kirjaimia, koska kirjainten päätteet saattavat vaikeuttaa yksittäisten kirjainten erottumista toisista kirjaimista (Tietoa kaikille 2010, 10). Kirjaintyyppin valinnassa täytyy välttää liian kapeaa, laihaa tai epämääräisen muotoista kirjasintyyppiä. Jos kirjaintyyppi eroaa totutuista tyypeistä kovin paljon, lukeminen on hitaampaa. Julkaisussa tulee käyttää vain muutamaa kirjaintyyppiä, ettei tekstistä tule liian sekava. Luettavuuden kannalta pienaakkoset eli gemenat ovat parempia kuin suuraakkoset eli VERSAALIT. Niitä käytetään vain poikkeustapauksissa. *Kursiivia* ja **lihavointia** käytetään yleensä vain silloin kuin halutaan korostaa jotakin, kuten henkilöiden nimiä tai muita erisnimiä. (Virtanen 2012, 120–121.)

Selkojulkaisuissa kirjoituksen perustekstin (leipäteksti) kirjainkoko on yleensä 11–16 pistettä riippuen kirjaintyyppistä, painotuotteen muodosta (lehti, kirja, esite) ja kohderyhmästä. Eri kirjaintyyppit voivat olla samassa pistekoossa erikokoisia, mikä on syytä huomioida kirjaintyyppiä valitessa. Rivin pituus ei saa olla liian pitkä. Rivit eivät saa olla myöskään liian lyhyitä, sillä nekin haittaavat lukemista. Sopiva rivin pituus on yleensä 55–60 merkkiä, mutta yksittäiset rivit voivat olla lyhyempiäkin. Riviväli on yleensä 2–3 pistettä kirjainkoko suurempi ja mitä suurempi rivin pituus sen suurempi riviväli tarvitaan. (Virtanen 2012, 121.)

Selkokieliseen tekstiin jätetään liehureuna (eli rivit ovat eripituisia) eikä tavujakoja yleensä käytetä. Käytännön taustalla on käsitys, jonka mukaan heikon lukijan on vaikea ymmärtää tavujakoja. Tämä myös tuo tekstiin ilmavuutta eikä sivulle tule liikaa tekstiä. Tavoiteltavaa olisi, että mahdollisimman moni lause alkaisi rivin alusta ja jokaista lausetta kohti olisi yksi ajatus. Rivien pitäisi olla suunnilleen yhtä pitkiä, jotta ei syntyisi liian levotonta tunnelmaa. Kappaleiden väliin jätetään tyhjä rivi eikä kappaleita sisennetä. Taitossa noudatetaan eri elementtien välistä hierarkiaa, jolloin esimerkiksi pääotsikko, väliotsikko, ingressi ja leipäteksti erottuvat toisistaan. Hierarkia luodaan kirjaintyyppillä, tekstikoon muutoksilla, lihavoinnilla ja kursivoineilla. Ero on riittävä silloin kuin eri kirjaintyylyt erotetaan helposti eri teksteiksi. (Virtanen 2012, 122–123.)

Taustan ja tekstin kontrasti vaikuttaa tekstin luettavuuteen. Vaaleat ja neutraalit taustavärit toimivat parhaiten, mutta parhaana yhdistelmänä pidetään mustaa tekstiä valkoisella pohjalla. Mitä pienempi teksti sen suurempi taustan ja kirjainten välisen kontrastin pitää olla. Vaaleaa tekstiä

tummalla pohjalla ei kannata käyttää selkojulkaisussa ja lähes aina kirjava tausta vaikeuttaa lukemista. (Virtanen 2012, 124.)

Julkaisun koko, paperilaatu ja sidonta vaikuttavat painotuotteen luettavuuteen. Aikuisille suunnattu kirja ei saa muistuttaa lastenkirjaa, mutta se ei saa olla liian painava tai paksu eikä lehti saa olla vaikeasti selattava. Julkaisun taitossa keskitytään yksinkertaisen selkeän ja tyylikkään ulkoasun luomiseen. Vaikka selkojulkaisussa eivät kaikki graafiset leikittelyt toimi, luovuutta voi silti käyttää. Tavoitteena on luoda viesti sekä tekstin, kuvan että taiton avulla. Selkojulkaisussa pyritään siihen, että teksti, kuvitus ja taitto viestivät samaa asiaa. (Virtanen 2012, 125–126.)

6.3.4 Selkojulkaisun kuvitus

Kuvien tulkintaan vaikuttaa katsojan omat kokemukset, tunteet, tiedot ja asenteet. Jokainen tulkitsee kuvia omista lähtökohdistaan, jolloin yksi kuva voi kertoa monta tarinaa. Kuvan lukemiseen vaikuttaa myös kulttuuri, tavat ja historia. Selkojulkaisujen lukija saattaa kuitenkin tulkita kuvia erilaisesti kuin keskivertolukija. Kuvat voivat vaikuttaa suuresti heidän tulkintaansa tekstistä ja sen vuoksi huono kuvitus saattaa vaikeuttaa tekstin ymmärtämistä. Kuvat ovat tärkeitä selkojulkaisujen käyttäjille, mutta tutkimustietoa heidän tavastaan ymmärtää kuvia on hyvin vähän. (Virtanen 2012, 129–130.)

Kuvan pitää olla yhtenevä tekstin kanssa niin, että kokonaisuus olisi loogisesti yhtäpitävä. Erikoiset kuvakulmat ja symboliset kuvat voivat olla vaikeita tulkita, joten niitä tulisi käyttää harkiten. Ilman selityksiä ne ymmärretään helposti väärin. (Virtanen 2012, 133.) Toisaalta helposti ymmärrettävät symbolit, kuten suojatietä kuvaava liikennemerkki, auttavat ihmisiä toimimaan toivotulla tavalla (Tietoa kaikille 2010, 18). Liikoja yksityiskohtia kuvassa tulee välttää, sillä lukijan huomio voi kiinnittyä epäolennaisiin asioihin ja varsinainen asia voi unohtua. Kuvien kokoon sekä kuvien välisiin suhteisiin kannattaa myös kiinnittää huomiota, jotta kuvien kokosuhde olisi mahdollisimman oikea. Kuvat voivat välittää myös tunnetta, joten on tärkeää, että tekstin ja kuvien tunneilmaisu tukevat toisiaan. Teksti- ja kuvakerronnan välille pyritään saamaan yhteys, jonka katsoja huomaa, sillä niiden avulla kerrontaa viedään eteenpäin. Kuvien ja tekstin yhteys täytyy olla selkojulkaisussa voimakkaampi kuin tavallisessa julkaisussa. (Virtanen 2012, 133–135.) Tekstiä voi kuvittaa valokuvilla, piirustuksilla tai symboleilla ja kuvien tulee olla kohderyhmälle sopivia (Tietoa kaikille 2010, 18–19).

Valokuviissa on usein paljon yksityiskohtia ja häiritseviä varjoja, mutta niitä voidaan ehkäistä ottamalla henkilökuvat studiossa neutraalia taustaa vasten. Toinen keino on maltillinen kuvankäsittely, jossa kuvia muokataan selkeämmiksi poistamalla yksityiskohtia tai korostamalla ja sumentamalla haluttuja kohtia. Kuvista voidaan rajata pois turhia asioita tai niissä voi käyttää syväästä, jolloin kuvasta poistetaan kaikki muut paitsi varsinainen kohde. Kuvien käsittelyssä kannattaa kuitenkin käyttää harkintaa, ettei kuvattua tilannetta vääristellä. Kuvankäsittelylle annetut yleiset eettiset ohjeet pätevät myös selkojulkaisuissa ja niitä tulee noudattaa. (Virtanen 2012, 135–136.)

Selkokielliset tietokirjat ja esitteet kuvitetaan usein piirroksilla. Piirroskuvien tulee olla helposti hahmotettavia ja selkeitä, jotta ne kiinnittäisivät lukijan huomion. Nuorten tai aikuisten kirjassa kuvitus ei kuitenkaan saa olla liian lapsellinen. (Virtanen 2012, 138.) Suositeltavaa olisi käyttää samantyyllisiä kuvia ja samaa symbolia samaa asiaa selitettäessä koko julkaisussa. Kuva kannattaa sijoittaa tekstin viereen, jolloin ne tukevat toisiaan parhaiten. (Tietoa kaikille 2010, 18–19.) Kaikissa selkojulkaisuissa ei tarvitse olla kuvia, mutta pääsääntönä pidetään sitä, että kuvia tarvitaan sitä enemmän, mitä nuoremmille lukijoille kirja suunnataan. Kuvien tehtävä on tukea tarinaa, lisätä informaatiota ja rikastuttaa lukukokemusta. (Virtanen 2012, 139.)

7. POHDINTA

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tehdä selkokielineen kirjastoeseite Huittisten kaupunginkirjastolle. Työ toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä syksyllä 2013. Toiminnallinen opinnäytetyö sopi työhöni hyvin, koska siinä ei ollut varsinaista tutkimusongelmaa. Opinnäytetyön alkuvaiheessa oli esillä ajatus, että esitteelle haettaisiin selkologoa Selkokeskukselta. Prosessin kestosta ei kuitenkaan ollut tietoa, joten opinnäytetyön ohjaajan ja toimeksiantajan kanssa käydyn lyhyen neuvottelun tuloksena ajatuksesta luovuttiin, sillä asiaan on mahdollista palata vielä myöhemmin. Valmis opinnäytetyö koostuu raportista ja esitteestä. Raportti käsittelee selkokieltä, sen kehitystä ja selkojulkaisun tekemiseen liittyviä asioita sekä saavutettavuutta, joka on tasa-arvon ohella tärkeimpiä selkokielen olemassaolon perusteluita. Esite on luonteeltaan ehdotus, sillä esitteelle ei tämän opinnäytetyön puitteissa haeta selkologoa. Huittisten kaupunginkirjasto tekee lopullisen päätöksen siitä, haetaanko selkologoa myöhemmin, miltä osin esite otetaan käyttöön ja tuleeko esitteeseen vielä myöhemmin muutoksia.

Esitteestä

Tiedotusmateriaalityypiksi valikoitui esite, eikä muita sovelluksia, kuten video tai äänite, juurikaan mietitty. Esitteen yksi tärkeimpiä kriteerejä oli se, että se soveltuu mahdollisimman monille käyttäjäryhmille, erityisesti niille, joilla on vaikeuksia lukemisessa. Sen vuoksi esitteen tekstin tulisi olla selkeää ja helposti ymmärrettävää. Siis selkokieltä. Esitettä puolsi myös se, että selkokielisiä kirjastoeseitteitä on tehty muissakin kirjastoissa. Esikuvani esitteen tekemisessä oli Kuopion kaupunginkirjaston selkokielineen kirjastoeseite³ ja kirjastojen toimintaa esittelevä Kaikkien kirjasto -kampanjan aikana tehty esite *Kaikkien kirjasto: Näin käytät kirjastoa*⁴. Nämä esitteet ovat hyviä esimerkkejä selkoesitteistä, sillä ne ovat saaneet Selkokeskuksen selkologon, mikä takaa sen, että niissä on käytetty hyvää selkokieltä.

Taustatietoihin perehtymällä selvisi, että selkokieli on oma kielimuotonsa, jota ei saa sekoittaa helppoon yleiskieleen, sillä ne ovat eri asioita. Selkokielelle on määritelty tietyt kriteerit, joita täytyy noudattaa selkokieltä kirjoitettaessa. Selkokielen kirjoittamiseen löytyy hyviä ohjeita sekä suomeksi

---

³ *Kuopion kaupunginkirjaston selkokielineen esite* osoitteessa <http://kirjasto.kuopio.fi/Gemensamt/Dokument/Dokument/b831a42f-1256-4cab-9d4b-83325796f643.pdf>

⁴ *Kaikkien kirjasto: Näin käytät kirjastoa – esite* osoitteessa <http://papunet.net/selkokeskus/fileadmin/tiedostot/muut/kirjastoeseite05pieni.pdf>

että englanniksi. Työssäni keskityin kuitenkin suomenkielisiin ja Suomessa tehtyihin ohjeisiin sekä selkokielen kehitykseen Suomessa. Huomasin, että hyvistä ohjeista huolimatta selkokielen kirjoittaminen on yllättävän haastavaa, kun yrittää saada riittävästi tietoa, mahdollisimman lyhyesti ja vieläpä niin, että teksti on selkeää. Erilaisilta käyttäjäryhmiltä olisi kannattanut pyytää enemmän palautetta esitteestä, mutta toimeksiantajan palaute auttoi esitteen muokkaamisessa. Esitteessä käytetään valokuvia, jotka suurimmaksi osaksi kuvaavat kirjaston tiloja. Osa valokuvista on itse ottamiani ja muutaman kuvan sain käyttööni Huittisten kaupunginkirjastolta. Havainnollisten kuvien ottaminen oli haastavaa, mutta esitteeseen valitsin mielestäni parhaat otokset.

Mielestäni onnistuin esitteen tekemisessä kaiken kaikkiaan melko hyvin siihen nähden, ettei minulla ole aikaisempaa kokemusta selkokielen kirjoittamisesta sen paremmin kuin esitteenkään tekemisestä. Voi kuitenkin olla, että esitteessä olisi vielä parannettavaa niin ulkoasun kuin kielellisten valintojenkin kohdalla, mutta lopullinen tarkistus kannattaa antaa asiantuntijan tehtäväksi. Sen vuoksi suosittelen selkologon hakemista tai ottamaan yhteyttä Selkokeskuksen asiantuntijoihin (lisätietoa osoitteesta <http://papunet.net/selkokeskus/selkokeskus/selkokeskuksen-palvelut/selkologon-myontaminen.html>).

Selkokielestä on monenlaista hyötyä

Selkokielen tarve on ilmeinen, sillä siitä hyötyvät todella monet eri ihmisryhmät, kuten kehitysvammaiset, vanhuksat, maahanmuuttajat, autistiset, syrjäytyneet ja monet muut. Yhteinen piirre eri ryhmillä on se, että kaikista ryhmistä löytyy heikkoja lukijoita. Selkokieltä voidaan käyttää eri sovelluksissa, kuten kirjoissa, esitteissä sekä muissa painotuotteissa, radiossa, videoissa, näytelmissä ja niin edelleen. Painotuotteiden osalta selkokieli on kehittynyt eniten, mutta esimerkiksi televisioon selkokieltä ei ole juurikaan sovellettu. Kävi myös ilmi, että kaikille käyttäjäryhmille ei ole julkaistu sopivaa selkomateriaalia. Vaikka se ei varsinaisesti ole kirjastojen asia, siinä olisi kehittämisen varaa.

Palvelujen saavutettavuuteen kiinnitetään nykyään yhä enemmän huomiota. Saavutettavuuden monet osa-alueet varmistavat sen, että mahdollisimman monet asiat otetaan huomioon, jotta palvelut olisivat mahdollisimman monen saavutettavissa. Myös kirjastopalveluiden saavutettavuus täytyy varmistaa, sillä kirjastojen tehtävä on edistää kaikkien ihmisten tasavertaista tiedonsaantia. Sopiva aineisto ja fyysinen esteettömyys ovat saavutettavuuden kannalta tärkeitä, mutta yhtä tärkeää on se, että ihmiset tietävät niistä voidakseen käyttää niitä. Tämän vuoksi palveluista

tiedottamiseen pitää kiinnittää huomiota. Tiedottamisessa suositellaan käytettävän selkokieltä, jotta mahdollisimman monet ihmiset hyötyvät siitä. Kirjastot voisivat hyödyntää tiedottamisessa selkokieltä entistä enemmän tavoittaakseen eri asiakasryhmiä. Juuri tähän asiaan myös opinnäytetyöni liittyy, sillä Huittisten kaupunginkirjasto tarvitsee selkeätä tiedotusmateriaalia, josta hyötyvät mahdollisimman monet, kuten esimerkiksi maahanmuuttajat. Selkokieltä voidaan pitää muutoinkin ajankohtaisena, sillä vuonna 2006 Selkokeskus, Kulttuuria kaikille -palvelu ja Suomen kirjastoseura järjestivät *Kaikkien kirjasto* -kampanjan, jolla innostettiin kirjastoja suuntaamaan palveluita myös niille, joilla on vaikeuksia lukemisessa ja jotka tarvitsevat selkokirjallisuutta. Myös Celian ja yleisten kirjastojen uusi yhteistyöprojekti *Kirjasto kaikille* tähtää lukemisesteisten ihmisten palveluiden parantamiseen.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöprosessi on ollut mielenkiintoinen. Selkokieli ja saavutettavuus tulivat tutuiksi ja samalla opin myös esitteen tekemistä. Tietoakin löytyi melko hyvin. Selkokieltä käsittelevät kirjat ovat selkokielen pioneerien tekemiä ja muissakin tietolähteissä on asiansa osaavia kirjoittajia. Aineiston perusteella voi päätellä, että ala on edelleen kehittyvä ja kaipaa lisätutkimusta.

Opinnäytetyöni aiheeseen liittyen voisi tutkia, kuinka yleisiä selkokielistä kirjasto-esitteet ovat kirjastoissa, onko esitteistä ollut hyötyä tai onko niiden vaikutusta asiakkaisiin tutkittu. Hyvä tutkimusaihe voisi olla myös kirjastojen ja erilaisten erityisryhmien yhteistyö.

LÄHTEET

Celia. 2013a. Kirjasto kaikille. Hakupäivä 12.11.2013 <http://www.celia.fi/kirjastokaikille>.

Celia. 2013b. Tietoa Celiasta. Hakupäivä 12.11.2013 <http://www.celia.fi/tietoa-celiasta>.

Celia. 2012. Valitse äänikirja kun tavallinen kirja ei riitä. Hakupäivä 18.11.2013 http://www.celia.fi/c/document_library/get_file?uuid=ff542bd1-e6ab-4856-a1cc-23df2c5d7bfd&groupId=23992.

Delin, A. 2004. Esteettömyyttä pikkurahalla. Suom. Taija Heinonen. Helsinki: Opetusministeriö. Hakupäivä 17.9.2013 http://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/tietopaketti_oppaat/esteettomytta_pikkurahalla_opas.pdf.

Huittinen. 2013a. Kirjastot. Hakupäivä 5.11.2013 <http://www.huittinen.fi/palvelut/kirjastopalvelut/kirjastot>.

Huittinen. 2013b. Yleistä Huittisista. Hakupäivä 5.11.2013 http://www.huittinen.fi/tietoa_huittisista.

IFLA. 2010. Guidelines for easy-to-read materials. IFLA Professional Reports: 120. Revision by M. Nomura, G. Skat Nielsen and B. Tronbacke. The Hague: IFLA. Hakupäivä 18.10.2013 <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/120.pdf>.

Järvinen, M. 1998. Seitsemän selkokielistä veljestä. Käännöstiede kaunokirjallisuuden selkokielelle mukauttamisen apuna. Oulun yliopisto. Suomen kieli. Pro gradu.

Kehitysvammaisten tukiliitto ry. 2013. Esteettömästi osallistumaan. Hakupäivä 12.9.2013 <http://www.kvtl.fi/fi/esteettomyys/>.

Kielitoimiston sanakirja: 3. osa: s—ö. 2012. Eija-Riitta Grönros, Minna Haapanen, Tarja Riitta Heinonen, Leena Joki, Riina Klemettinen, Liisa Nuutinen, Marjatta Vilkamaa-Viitala (toim.) 3., uudistettu painos. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.

Kirjastolaki 4.12.1998/904.

Kirjastot.fi. 2013. Suomen yleisten kirjastojen tilastot. Hakupäivä 25.11.2013
<http://tilastot.kirjastot.fi/fi-FI/tilasto.aspx?QueryId=443ff359-8f7a-ed11-3b3d-9b7b14bf6e44&RefererUrl=%2ffi-fi%2ftilastohaku.aspx%3fQueryId%3d443ff359-8f7a-ed11-3b3d-9b7b14bf6e44>.

Kulkki-Nieminen, A. 2002. Selkokielen ja yleiskielen eroista. Teoksessa H. Virtanen (toim.) Selko-opas. 2.painos. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 31–45.

Kulttuuria kaikille – työryhmä. 2002. Kulttuuria kaikille. Esitys vammaiskulttuurin saavutettavuuden edistämiseksi. Opetusministeriön työryhmien muistioita 30:2002. Helsinki: Opetusministeriö. Hakupäivä 9.9.2013
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2002/liitteet/opm_475_muistio.pdf?lang=fi.

Leskelä, L. 2013. Selkokielen käyttö asiakaspalvelussa. Teoksessa A. Sainio (toim.) Viesti perille. Selko-opas kunnille. Helsinki: KAKS—Kunnallisalan kehittämissäätiö, 52—57.

Opetusministeriö. 2004. Taide tarjolle, kulttuuri kaikille. Vammaiset ja kulttuuri –toimikunnan ehdotus toimenpideohjelmaksi. Opetusministeriön julkaisuja 2004:29. Hakupäivä 5.11.2013
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2004/liitteet/opm_183_opm29.pdf?lang=fi.

Peltomaa, M. 2006. Selkokirjatyöryhmän taival. Teoksessa L. Leskelä, & H. Virtanen, (toim.) Toisin sanoen. Selkokielen teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 119–130.

Rajala, P. & Virtanen, H. 1986. Selkokieli. Miten sanoma perille. Helsinki: Kirjastopalvelu.

Sainio, A. 2000. IFLAn ohjeet selkomateriaalien tekijöille. Teoksessa A. Sainio (toim.) Teksti, joka rakastaa lukijaansa. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 37–44.

Sainio, A. 2013. Selkokieli on elävää ilmaisua. Teoksessa A. Sainio (toim.) Viesti perille. Selko-opas kunnille. Helsinki: KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiö, 28–30.

Sainio, A. 2000. Selkokieli Suomessa. Teoksessa A. Sainio (toim.) Teksti, joka rakastaa lukijaansa. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 45–65.

Sainio, A & Rajala, P. 2002. Ohjeita selkokirjoittajalle. Teoksessa H. Virtanen (toim.) Selko-opas. 2. painos. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 23–32.

Selkokeskus. 2013a. Kaikkien kirjasto –kampanja. Hakupäivä 30.10.2013
<http://papunet.net/selkokeskus/selkokeskus/kirjasto-kampanja.html>.

Selkokeskus. 2013b. Mitä on selkokieli? Hakupäivä 12.9.2013
<http://papunet.net/selkokeskus/koulutus/selkokielen-perusteet-kurssi/selkokielen-maaritelma.html>.

Selkokeskus 2013c. Selkokeskuksen uusin verkkotiedote. Hakupäivä 1.11.2013
<http://papunet.net/selkokeskus/selkokeskus/verkkotiedotteet/uusin-verkkotiedote.html>.

Selkokeskus. 2013d. Selkologo. Hakupäivä 24.10.2013
<http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa/selkologo.html>.

Selkokeskus. 2013e. Selkologon käyttöoikeuden myöntäminen. Hakupäivä 24.10.2013
<http://papunet.net/selkokeskus/selkokeskus/selkokeskuksen-palvelut/selkologon-myontaminen.html>.

Sisäasiainministeriö. 2013. Maahanmuuton vuosikatsaus 2012. Hakupäivä 8.11.2013
http://www.intermin.fi/download/43667_Maahanmuuton_tilastokatsaus2012_web.pdf.

Skat Nielsen, G. & Irvall, B. 2006. Esteetön kirjasto. Kirjastonkäytön saavutettavuuden varmistaminen: työkalupakki. Suomen oloihin soveltaen suomentanut A. Äyräs. Helsinki: Opetusministeriö. Hakupäivä 15.9.2013
http://www.minedu.fi/OPM/Kirjastot/tyoeryhmaet_ja_selvitykset/esteettomyys/esteeton_kirjastonkaytto.pdf.

Skat Nielsen, G. & Irvall, B. 2002. Lukihäiriöisten kirjastopalvelut. Suom. Minna von Zansen. Helsinki: Celia, näkövammaisten kirjasto.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Taneli, M. 2006. Kirjastojen saavutettavuus. Teoksessa L. Leskelä, & H. Virtanen, (toim.) Toisin sanoen. Selkokielen teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 212–223.

Taneli, M. 2008. Lukiasiakas kirjastossa. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Tietoa kaikille. Helppolukuinen ja ymmärrettävä teksti – eurooppalainen selkokielistandardi. 2010. 2. uudelleen käännetty ja korjattu laitos. Tampere: Kehitysvammaisten tukiliitto.

Tiisala, M., kirjastotoimenjohtaja, Huittisten kaupunginkirjasto. Selkokielipohdiskelua. Sähköpostiviesti 14.10.2013.

Tiisala, M., kirjastotoimenjohtaja, Huittisten kaupunginkirjasto. VS: Opinnäytetyön palautelomake. Sähköpostiviesti 21.11.2013.

Tilastokeskus. 2013a. Huittinen. Hakupäivä 11.11.2013
<http://www.stat.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/102.html>.

Tilastokeskus 2013b. Lähes joka kymmenes 25–34-vuotias ulkomaista syntyperää. Hakupäivä 8.11.2013 http://www.stat.fi/til/vaerak/2012/01/vaerak_2012_01_2013-09-27_tie_001_fi.html.

Turunen, Minna. 1994. Selkokielen määrittelystä. Teoksessa A. Sainio (toim.) Selkoa selkokielestä. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy, 21–32.

Unesco. 1994. Unescon yleisten kirjastojen julistus. Yhdistyneiden Kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unescon sopimuksia ja suosituksia N:o 21. Helsinki: Suomen Unesco-toimikunta. Hakupäivä 5.11.2013
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kansainvaelliset_asiat/kansainvaelliset_jaerjestoet/unesco/sopimukset/Liitteet/unescon_kirjastojulistukset.pdf.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vinni, I. 1998. Tekstistä selkoa. Kehitysvammaisten aikuisten selkokielisten ja yleiskielisten tekstien ymmärtäminen. Joensuun yliopisto. Erityispedagogiikan väitöskirja. Valtakunnallisen tutkimus- ja kokeiluyksikön julkaisuja: 76. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Virtanen, H. 2012. Selkokielen käsikirja. 2., uudistettu painos. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Virtanen, H. 2002. Selkokielen määritelmä, tarve ja käyttäjäryhmät. Teoksessa H. Virtanen (toim.) Selko-opas. 2.painos. [Helsinki]: Kehitysvammaliitto, 7–21.

Virtanen, H. 2006. Selkokirjoista selkokieleen. Teoksessa L. Leskelä, & H. Virtanen, (toim.) Toisin sanoen. Selkokielen teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 87–103.

Tervetuloa Huittisten kaupunginkirjastoon

Huittisten kaupunginkirjastoon kuuluvat
Huittisten pääkirjasto ja Vampulan kirjasto.

Huittisten kaupunginkirjasto kuuluu Satakirjastoihin.
Satakirjastoihin kuuluvat kaikki Satakunnan yleiset kirjastot.

Satakirjastoilla on

- yhteinen kirjastokortti
- yhteiset aineistotiedot ja asiakastiedot
- yhteiset käytösäännöt

Huittisten pääkirjasto

Vampulan kirjasto

Kaikki voivat käyttää kirjastoa

Kirjaston käyttö on ilmaista.

Kirjastossa voit

- lainata kirjoja, elokuvia ja muuta aineistoa
- lukea lehtiä ja opiskella
- käyttää tietokonetta
- käyttää langatonta internetiä
- kopioida
- digitoida
- katsella näyttelyitä
- osallistua tapahtumiin

Voit myös tuoda lapsesi kirjaston satutunnille, jossa lapsille luetaan satuja.

Kirjastosta löydät

- kirjoja
- lehtiä
- DVD-elokuvia
- musiikkia
- kielikursseja

Kirjastosta löydät myös

- isotekstisiä kirjoja, joissa kirjainten koko on tavallista suurempi
- selkokirjoja, joissa teksti on helpompaa ja kirjaimet isoja
- äänikirjoja, joissa kirja on luettu cd-levylle

Kirjastosta löydät paljon uusia kirjoja.

Kirjastokortti

Lainaamista varten tarvitset kirjastokortin.

Kirjastokortin saat, kun esität henkilöllisyystodistuksen, ja ilmoitat yhteystietosi.

Alle 15-vuotias voi saada kirjastokortin, jos hänellä on vanhemman tai muun aikuisen kirjallinen lupa.

Ensimmäinen kirjastokortti on maksuton.

Samalla kirjastokortilla voi lainata myös muissa Satakunnan kirjastoissa.

Kirjastokortti on henkilökohtainen ja kirjastokortin omistaja on vastuussa siitä aineistosta, joka on lainattu kirjastokortilla.

Voit lainata kirjoja ja muuta aineistoa Satakirjastot-kirjastokortilla.

Laina-aika

Kirjojen, äänikirjojen ja musiikin laina-aika on 4 viikkoa.

Lehtien, DVD-elokuvien, videokasettien ja konsolipelien laina aika on 2 viikkoa.

Pikalainojen laina-aika on 1 viikko.

Kun lainaat, saat lainakuitin.

Lainakuitissa on päivämäärä, johon mennessä lainasi pitää palauttaa.

Palautus

Voit palauttaa lainasi Huittisten pääkirjastoon,

Vampulan kirjastoon

tai johonkin muuhun Satakunnan kirjastoon.

Jos palautat lainasi myöhässä,

sinun pitää maksaa myöhästymismaksu.

Lainan uusinta

Voit pyytää lisää laina-aikaa

- soittamalla kirjastoon
- kirjastossa virkailijalta
- internetissä (tarvitset tunnusluvun, jonka voit pyytää kirjastosta)

Et voi uusida lainaa, jos

- lainasta on varaus
- se on uusittu jo 8 kertaa
- kirjastokortillasi on liikaa maksuja

Varaaminen

Jos haluat lainata teoksen, jota et löydä kirjastosta,

voit tehdä siitä varauksen.

Varaaminen on maksullista.

Varauksen voi tehdä

- kirjastossa
- soittamalla kirjastoon
- internetissä

Tietokoneet Huittisten pääkirjastossa

Jos olet alle 16-vuotias,
voit käyttää tietokoneita,
jotka ovat lainaussalissa.
Voit käyttää tietokonetta
yhden tunnin päivässä.

Jos olet yli 16-vuotias,
voit käyttää tietokoneita,
jotka ovat lukusalissa.
Tietokoneelle pitää kirjautua.
Kirjautumista varten tarvitset
kirjastokortin numeron ja salasanan.
Voit käyttää tietokoneita neljä tuntia
päivässä.

Lukusalissa on yksi tietokone,
jonka voit varata etukäteen,
vaikka koko päiväksi.

**Lapset ja nuoret voivat käyttää tietokoneita,
jotka ovat lainaussalissa.**

Tietokoneet Vampulan kirjastossa

Jos olet alle 18-vuotias,
voit käyttää tietokoneita,
jotka ovat nuorten osastolla.
Nuorten osastolla
on kolme tietokonetta.

Jos olet yli 18-vuotias,
voit käyttää tietokoneita,
jotka ovat lehtiosastolla.
Lehtiosastolla
on kolme tietokonetta.

Voit varata tietokoneen
tunniksi kerrallaan.

e-Press

Voit lukea sanomalehtiä
internetissä ePress-palvelun avulla.

Voit käyttää ePress-palvelua kirjastossa.

Voit lainata erilaisia aikakauslehtiä, joita löydät kirjaston lukusalista.

Kirjasto internetissä

Kirjaston Internet-osoite on www.huittinen.fi/palvelut/kirjastopalvelut.

Sivuilta löydät lisää tietoa kirjaston palveluista, aineistosta ja tapahtumista.

Voit hakea aineistoa, uusia lainojasi, tehdä varauksia ja tarkastella maksujasi Satakirjastot-verkkokirjastossa, jota varten tarvitset kirjastokortin ja salasanan. Satakirjastot-verkkokirjaston osoite on www.satakirjastot.fi/.

Kirjasto on auki

Huittisten pääkirjasto

Maanantaista perjantaihin.

Lukusali on auki kello 9 – 19

ja lainaussali on auki kello 12 – 19.

Lauantaisin kaikki osastot

ovat auki kello 10 – 15.

Kesällä kirjasto on lauantaisin suljettu.

Vampulan kirjasto

Maanantaisin kirjasto on suljettu.

Tiistaina ja perjantaina

Vampulan kirjasto on auki kello 10–16

ja keskiviikkona ja torstaina

kirjasto on auki kello 13–19.

**Kirjaston henkilökunta auttaa sinua kirjaston käytössä
ja vastaa kysymyksiisi mielellään.**